

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Факультет управління, економіки та права

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ОС «Магістр»

на тему: «Формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради
Львівського району Львівської області та шляхи його покращання»

Виконав студент групи Фін-61 (маг)
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа
та страхування»

(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Андрій ГУЛІЙ

(прізвище та ініціали)

Керівник к.е.н., доцент Агрес О.Г.

(наук.ступ., вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(прізвище та ім'я)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь «Магістр»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____
(підпис)

_____ к.е.н., доцент Грицина О.В. _____
(звання, ступінь, прізвище та ініціали)

« _____ » _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу магістра

Гулію Андрію Володимировичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради Львівського району Львівської області та шляхи його покращання»

Керівник роботи: Агрес Оксана Григорівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджена наказом по університету від "27" 10. 2023 р. № 572/К-С

2. Термін здачі студентом закінченої кваліфікаційної роботи 15.12.2023 р.

3. Вихідні дані для кваліфікаційної роботи: методичні рекомендації, фінансова звітність міської ради, навчальна та наукова література.

4. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань, які потрібно розробити):
ВСТУП

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ
  - 1.1. Поняття, принципи та функції місцевого бюджету
  - 1.2. Місцевий бюджет як інструмент економічного розвитку громади
  - 1.3. Правові основи формування місцевих бюджетів
2. ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ РАВА-РУСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ
  - 2.1. Структура місцевого бюджету Рава-Руської міської ради
  - 2.2. Джерела формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради
  - 2.3. Видатки місцевого бюджету Рава-Руської міської ради

3. ШЛЯХИ ПОКРАЩАННЯ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ РАВА-РУСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

3.1. Оптимізація структури витрат місцевого бюджету

3.2. Запровадження інноваційних підходів до формування місцевого бюджету

Висновки та пропозиції

Список використаної літератури

5. Перелік графічного матеріалу: графіки, схеми, діаграми

6. Дата видачі завдання 16.03.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ етапу	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи
1.	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Вивчення об'єкту. Підготовка матеріалів для роботи.	16.03.23 р.
2.	Написання вступу та I розділу	01.06.23 р.
3.	Написання II розділу	01.09.23 р.
4.	Написання III розділу	10.10.23 р.
5.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача роботи керівнику; виправлення його зауважень; здача КР на перевірку на плагіат; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	20.11.23 р.
6.	Підготовка до захисту перед ЕК. Написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині.	15.12.23 р.

Студент _____
(підпис)

Керівник кваліфікаційної роботи к.е.н., доцент _____ Агрес О.Г.
(наук.ступ., вчене звання, підпис, прізвище та ініціали)

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради Львівського району Львівської області та шляхів його покращення.

У роботі проведено аналіз динаміки доходів та видатків місцевого бюджету за останні роки, а також виявлені основні проблеми, які виникають при його формуванні.

На основі проведеного дослідження було розроблено ряд пропозицій щодо покращення формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради. Ці пропозиції включають в себе: впровадження механізмів соціальних інвестицій, що дозволить підвищити ефективність використання бюджетних коштів та сприяти покращенню якості життя населення; залучення транскордонного фінансування для залучення додаткових ресурсів для реалізації проєктів, які сприятимуть розвитку громади; залучення приватного сектору до фінансування соціальних інвестицій; впровадження інновацій в сфері управління бюджетом з метою підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів.

Пропозиції, розроблені в роботі, можуть бути використані для покращення формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради та сприяння розвитку громади.

Ключові слова: місцевий бюджет, формування бюджету, соціальні інвестиції, транскордонне фінансування, соціальні інвестиції, інновації в управлінні бюджетом.

Abstract

The qualification work is devoted to the study of the formation of the local budget of the Rava-Ruska City Council of the Lviv district of the Lviv region and ways to improve it.

The paper analyses the dynamics of local budget revenues and expenditures in recent years and identifies the main problems that arise in its formation.

On the basis of the study, a number of proposals were developed to improve the formation of the local budget of the Rava-Ruska City Council. These proposals include: the introduction of social investment mechanisms, which will increase the efficiency of budgetary funds and contribute to improving the quality of life of the population; attracting cross-border financing to attract additional resources for the implementation of projects that will contribute to the development of the community; involving the private sector in financing social investments; introducing innovations in budget management to increase the transparency and efficiency of budgetary funds.

The proposals developed in this paper can be used to improve the formation of the local budget of the Rava-Ruska City Council and to promote community development.

Keywords: local budget, budget formation, social investments, cross-border financing, social investments, innovations in budget management.

УДК: 336.14 (477.54)

Кваліфікаційна робота: 70 сторінок текстової частини, 9 таблиць, 15 рисунків, 32 джерела. Включає 3 розділи, 8 підрозділів.

Тема: «Формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради Львівського району Львівської області та шляхи його покращання».

Андрій ГУЛІЙ – Кваліфікаційна робота. Кафедра фінансів, банківської справи та страхування. Дубляни, Львівський НУП, 2024 р.

У роботі проведено аналіз динаміки доходів та видатків місцевого бюджету за останні роки, а також виявлені основні проблеми, які виникають при його формуванні.

На основі проведеного дослідження було розроблено ряд пропозицій щодо покращення формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради. Ці пропозиції включають в себе: впровадження механізмів соціальних інвестицій, що дозволить підвищити ефективність використання бюджетних коштів та сприяти покращенню якості життя населення; залучення транскордонного фінансування для залучення додаткових ресурсів для реалізації проектів, які сприятимуть розвитку громади; залучення приватного сектору до фінансування соціальних інвестицій; впровадження інновацій в сфері управління бюджетом з метою підвищення прозорості та ефективності використання бюджетних коштів.

Ключові слова: місцевий бюджет, формування бюджету, соціальні інвестиції, транскордонне фінансування, соціальні інвестиції, інновації в управлінні бюджетом.

ЗМІСТ

ВСТУП

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ.....	11
1.1. Поняття, принципи та функції місцевого бюджету.....	11
1.2. Місцевий бюджет як інструмент економічного розвитку громади.....	23
1.3. Правові основи формування місцевих бюджетів.....	29
2. ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ РАВА-РУСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ	
2.1. Структура місцевого бюджету Рава-Руської міської ради.....	33
2.2. Джерела формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради.....	37
2.3. Видатки місцевого бюджету Рава-Руської міської ради.....	48
3. ШЛЯХИ ПОКРАЩАННЯ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ РАВА- РУСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ.....	56
3.1. Оптимізація структури витрат місцевого бюджету.....	56
3.2. Запровадження інноваційних підходів до формування місцевого бюджету..	61
Висновки.....	67
Список використаної літератури.....	71

ВСТУП

Формування місцевого бюджету є важливим завданням для забезпечення розвитку місцевих громад. Місцеві бюджети є основним джерелом фінансування соціально-економічних потреб населення, розвитку інфраструктури та інших напрямків.

У сучасних умовах формування місцевих бюджетів стикається з низкою проблем, зокрема: нестабільність надходжень до місцевих бюджетів, яка пов'язана з економічною ситуацією в країні та регіоні, недостатність ресурсів для задоволення всіх потреб населення, що призводить до необхідності скорочення видатків або залучення додаткових коштів з інших джерел, неефективне використання бюджетних коштів, яке може бути пов'язано з корупцією, неефективним управлінням або іншими факторами.

Враховуючи ці проблеми, актуальним є дослідження формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради Львівського району Львівської області та шляхів його покращення.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради Львівського району Львівської області та розробка шляхів його покращення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- проаналізувати нормативно-правову базу формування місцевих бюджетів в Україні;
- дослідити структуру та динаміку формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради;
- визначити основні проблеми формування місцевого бюджету;
- розробити шляхи покращення формування місцевого бюджету.

Об'єктом дослідження є формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради Львівського району Львівської області.

Суб'єктом дослідження є Рава-Руської міська рада.

У роботі використано такі методи дослідження: аналітичний метод - для вивчення нормативно-правової бази, структури та динаміки формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради; статистичний метод - для аналізу даних про надходження та видатки місцевого бюджету Рава-Руської міської ради; синтез метод - для розробки шляхів покращення формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради.

Новизна:

- запропоновано шляхи оптимізації структури витрат місцевого бюджету: зменшення витрат на утримання закладів освіти та охорони здоров'я шляхом оптимізації мережі закладів, впровадження енергозбереження, використання сучасних технологій тощо; передача функцій з управління житловим фондом, транспортної інфраструктури до органів державної влади або приватних компаній; залучення приватних інвестицій у розвиток інфраструктури шляхом будівництва доріг, об'єктів комунального господарства; розвиток місцевого самоврядування шляхом децентралізації влади, створення ефективних механізмів контролю за використанням коштів місцевого бюджету тощо;

- обґрунтовано впровадження елементів партисипативного бюджету, що передбачає залучення громадян до процесу формування місцевого бюджету через голосування за пріоритети розвитку територіальної громади та розподіл коштів місцевого бюджету;

- рекомендовано впроваджувати такі інноваційні підходи до формування місцевого бюджету як: електронний бюджет, співфінансування, краудфандинг, соціальні інвестиції та розвивати транскордонне співробітництво.

Запропоновані заходи щодо покращання формування місцевого бюджету Рава-Руської міської ради можуть бути використані для підвищення ефективності використання бюджетних коштів та сприяння розвитку громади.

Результати дослідження, викладені в роботі, опубліковані в збірнику наукових праць:

Гулій А.В., Снігур С.І., Агрес О.Г. Шляхи вдосконалення механізму фінансового наповнення місцевого бюджету. Фінансові механізми сталого розвитку України в умовах сучасних викликів: тези доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених з нагоди 125- річчя НУБіП України (м. Київ, 2 березня 2023 року). К.: Редакційно-видавничий відділ НУБіП України, 2023. С. 132-134.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

1.1. Поняття, принципи та функції місцевого бюджету

Місцевий бюджет - це сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на фінансування їхньої діяльності та задоволення потреб населення.

Формування місцевого бюджету є складним процесом, який регулюється бюджетним законодавством. Цей процес включає в себе визначення джерел формування доходів місцевого бюджету, розподіл доходів між місцевими бюджетами різних рівнів, встановлення видатків місцевих бюджетів, а також їхнє фінансування.

Основні ознаки місцевого бюджету:

- є бюджетом територіальної громади, яка є суб'єктом місцевого самоврядування;
- формується на основі власних джерел доходів та трансфертів з інших бюджетів;
- використовується на фінансування видатків, які пов'язані з виконанням органами місцевого самоврядування їхніх повноважень.

Досить важливим є дослідження терміну "місцевий бюджет", адже місцеві бюджети є важливою складовою бюджетної системи України, які відповідають за фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування та задоволення потреб населення.

Дослідження терміну "місцевий бюджет" дозволить поглибити теоретичні знання про місцеві бюджети, з'ясувати практичні проблеми формування та виконання місцевих бюджетів та розробити рекомендації щодо покращення формування та виконання місцевих бюджетів.

У таблиці 1.1. наведемо дефініції терміну «місцевий бюджет».

Таблиця 1.1 - Дефініції терміну «місцевий бюджет»

Автор	Дефініція
Конституція України [18]	Сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на фінансування їхньої діяльності та задоволення потреб населення.
Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" [13]	Сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на здійснення ними власних повноважень.
Бюджетний кодекс України [3]	Сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на здійснення ними власних повноважень, а також на фінансування делегованих їм повноважень органів державної влади.
А.О.Іванов [15, С.25]	Сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на забезпечення їхньої життєдіяльності та виконання ними функцій місцевого самоврядування.
І.В. Боднар [1, С.11]	Сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на задоволення потреб населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці.
В.М. Федосов, Н.М. Федосова [30]	Сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на фінансування їхньої діяльності та задоволення потреб населення в межах їхньої компетенції
О.М. Іваненко [14]	Сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на фінансування їхньої діяльності та задоволення потреб населення в межах територіальної громади

Як видно з таблиці, дефініції терміну "місцевий бюджет" в законодавстві України та в науковій літературі не є однаковими. У Конституції України та Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" місцевий бюджет визначається як сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на фінансування їхньої діяльності та задоволення потреб населення. У Бюджетному кодексі України місцевий бюджет визначається як сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на здійснення ними власних повноважень, а також на фінансування делегованих їм повноважень органів державної влади.

А.О. Іванов [15, С.25] визначає місцевий бюджет як сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на забезпечення їхньої життєдіяльності та виконання ними функцій місцевого самоврядування. О.О. Бойко визначає місцевий бюджет як сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на задоволення потреб населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Дефініція О.М. Іваненка [14] розширює поняття місцевого бюджету, додаючи до нього положення про те, що місцевий бюджет використовується в межах територіальної громади.

Найбільш загальним є визначення місцевого бюджету, яке міститься в Конституції України та Законі України "Про місцеве самоврядування в Україні" [13]. Це визначення не розмежує власні та делеговані повноваження органів місцевого самоврядування, а також не вказує на те, що місцевий бюджет використовується на задоволення потреб населення.

Більш конкретним є визначення місцевого бюджету, яке міститься в Бюджетному кодексі України. Це визначення розмежує власні та делеговані

повноваження органів місцевого самоврядування, а також вказує на те, що місцевий бюджет використовується на фінансування делегованих повноважень органів державної влади.

Дефініції місцевого бюджету, які наведені в науковій літературі, є більш конкретними, ніж визначення, які містяться в законодавстві України. Вони розмежовують власні та делеговані повноваження органів місцевого самоврядування, а також вказують на те, що місцевий бюджет використовується на задоволення потреб населення.

Виходячи з аналізу дефініцій, ми пропонуємо таке визначення терміну «місцевий бюджет» - це сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на задоволення потреб населення, яке проживає на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Це визначення є більш широким, ніж дефініції, які наведені в таблиці. Воно включає в себе такі положення як: місцевий бюджет є інструментом задоволення потреб населення, яке проживає на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та використовується на фінансування не тільки діяльності органів місцевого самоврядування, але й на фінансування інших видатків, які мають місцевий характер. Також підкреслює важливу роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій. Місцеві бюджети дозволяють органам місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання, які є важливими для місцевого населення.

Місцеві бюджети є складовою бюджетної системи України (рис 1.1).

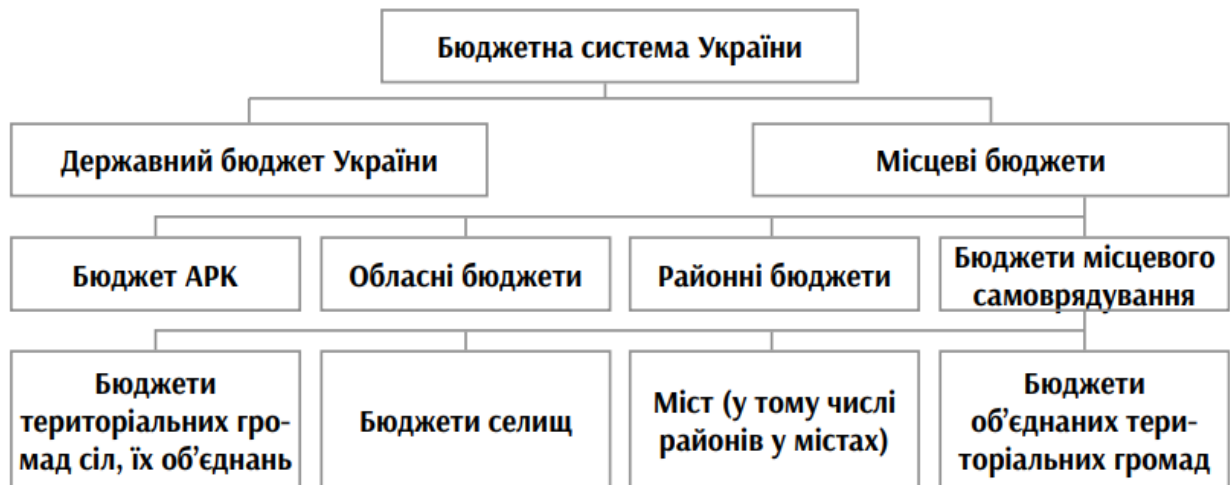

Рис. 1.1. Структура бюджетної системи України [6]

Місцеві бюджети є складовою бюджетної системи України і відіграють важливу роль у її функціонуванні.

Структура місцевого бюджету складається з двох частин (рис. 1.2):

- загальний фонд - це фонд, який призначений для фінансування всіх видатків місцевих бюджетів, крім видатків спеціального фонду;
- спеціальний фонд - для фінансування окремих видатків місцевих бюджетів, які мають цільове призначення.

Рис. 1.2. Структура бюджетної системи України [6]

Загальний фонд місцевого бюджету - це сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на здійснення ними власних повноважень, а також на фінансування делегованих їм повноважень органів державної влади.

Доходи загального фонду місцевих бюджетів формуються за рахунок таких джерел:

- податки і збори, що зараховуються до місцевих бюджетів. Основними бюджетоутворюючими податками загального фонду місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб, податок на нерухоме майно, плата

за землю, акцизний податок з реалізації підакцизних товарів (крім підакцизних видів пального);

➤ доходи від володіння, користування і розпорядження власністю територіальних громад, місцевих бюджетів, їхніх органів і посадових осіб (плата за користування природними ресурсами, плата за послуги, що надаються територіальними громадами, місцевими бюджетами, їхніми органами і посадовими особами, а також інші доходи);

➤ доходи від приватизації майна територіальних громад, місцевих бюджетів, їхніх органів і посадових осіб;

➤ доходи від місцевих зборів і платежів;

➤ інші доходи.

На рисунку 1.3 наведемо ставки місцевих податків на 2023 рік.

Єдиний податок - це податок, який сплачують фізичні особи-підприємці, які не є платниками податку на прибуток. Ставки єдиного податку залежать від групи платника податку (І група - 5% від прожиткового мінімуму, II група - 10% від мінімальної заробітної плати).

Земельний податок - це податок, який сплачують власники земельних ділянок. Ставки земельного податку залежать від виду земельної ділянки, її розташування та нормативної грошової оцінки.

Туристичний збір – являє собою податок, який сплачують туристи за перебування в Україні. Ставки туристичного збору залежать від виду туризму.

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки сплачують власники нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки. Ставка податку залежить від площі нерухомого майна.

Отже, ставки податків і зборів залежать від виду податку, виду земельної ділянки або нерухомого майна та інших факторів та можуть бути змінені органами місцевого самоврядування.

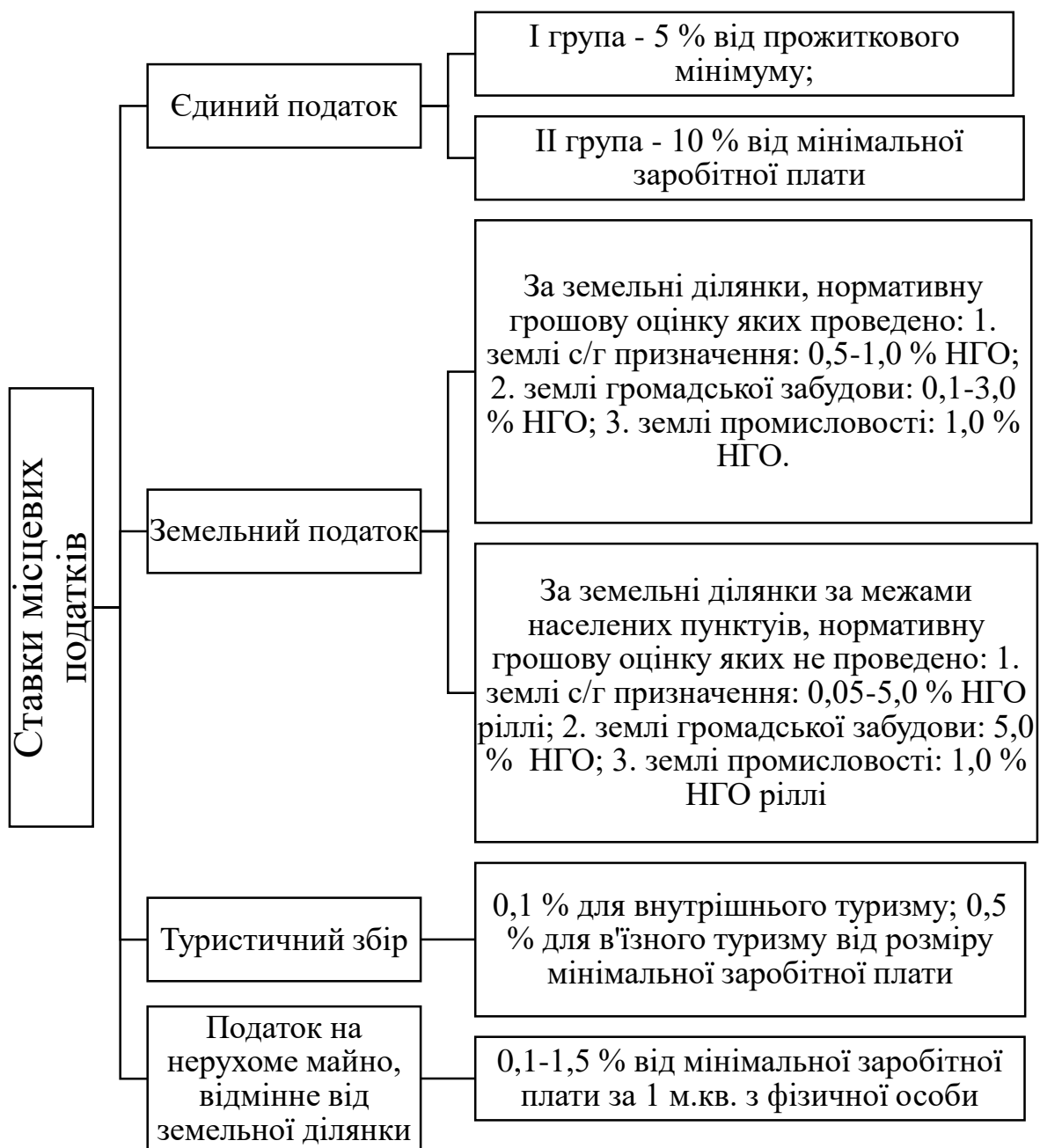

Рис. 1.3. Ставки місцевих податків на 2023 рік [23]

Видатки загального фонду місцевих бюджетів спрямовуються на фінансування таких видатків:

- ✓ забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування (оплата праці працівників органів місцевого самоврядування, придбання матеріально-технічних ресурсів, оплати послуг тощо);
- ✓ забезпечення соціально-культурної сфери (фінансування освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту населення тощо);
- ✓ забезпечення розвитку місцевого господарства (фінансування будівництва інфраструктури, підтримку малого і середнього бізнесу тощо);
- ✓ інші видатки.

Загальний фонд місцевих бюджетів є важливим джерелом фінансування діяльності органів місцевого самоврядування та задоволення потреб населення. Він забезпечує фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування, розвитку місцевого господарства та соціальної сфери.

Спеціальний фонд місцевого бюджету - це частина місцевого бюджету, яка складається з доходів, які мають цільове спрямування, і видатків, що здійснюються за рахунок конкретних надходжень спеціального фонду бюджету.

Доходи спеціального фонду місцевого бюджету формуються за рахунок таких джерел:

- власні надходження бюджетних установ - це кошти, які надходять до бюджетних установ, що належать до сфери управління органів місцевого самоврядування, і використовуються на їх утримання та забезпечення діяльності;
- міжбюджетні трансферти - це кошти, які передаються з одного бюджету до іншого бюджету. Міжбюджетні трансферти до спеціального фонду місцевого бюджету можуть надаватися з державного бюджету, з бюджетів інших місцевих бюджетів, а також з бюджетів інших рівнів бюджетної системи;
- інші надходження - це кошти, які надходять до спеціального фонду місцевого бюджету з інших джерел, визначених бюджетним законодавством.

Витрати спеціального фонду місцевого бюджету спрямовуються на фінансування таких видатків:

- забезпечення діяльності бюджетних установ, які належать до сфери управління органів місцевого самоврядування;
- реалізацію цільових програм та проектів, які фінансуються за рахунок коштів спеціального фонду місцевого бюджету;
- інші видатки, які мають цільове спрямування.

Спеціальний фонд місцевого бюджету є важливим джерелом фінансування діяльності органів місцевого самоврядування. Він дозволяє органам місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання, які є важливими для місцевого населення, і сприяти розвитку територій.

Кошти спеціального фонду місцевих бюджетів в переважній більшості спрямовуються на фінансування закладів освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, соціального захисту населення; реалізацію програми розвитку місцевого господарства, туризму, екології; надання фінансової підтримки підприємствам і підприємцям.

Використання коштів спеціального фонду місцевих бюджетів здійснюється відповідно до бюджетних програм, які затверджуються органами місцевого самоврядування.

Доцільно дослідити функції місцевого бюджету (рис.1.4).

Фінансово-господарська функція місцевого бюджету є основою для реалізації інших функцій місцевих бюджетів. Без належного фінансового забезпечення органи місцевого самоврядування не можуть ефективно виконувати свої функції, забезпечувати потреби населення та розвиток територій.

Наведемо приклади реалізації фінансово-господарської функції місцевих бюджетів:

- за рахунок коштів місцевих бюджетів фінансуються заклади освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, соціального захисту населення - забезпечує доступність цих послуг для населення і сприяє підвищенню рівня життя населення;

- будівництво та ремонт доріг, мостів, каналізації, водопостачання, електропостачання - сприяє розвитку інфраструктури територій, підвищує комфортність життя населення;
- реалізація програми розвитку місцевого господарства, туризму, екології - сприяє економічному розвитку територій, створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення.

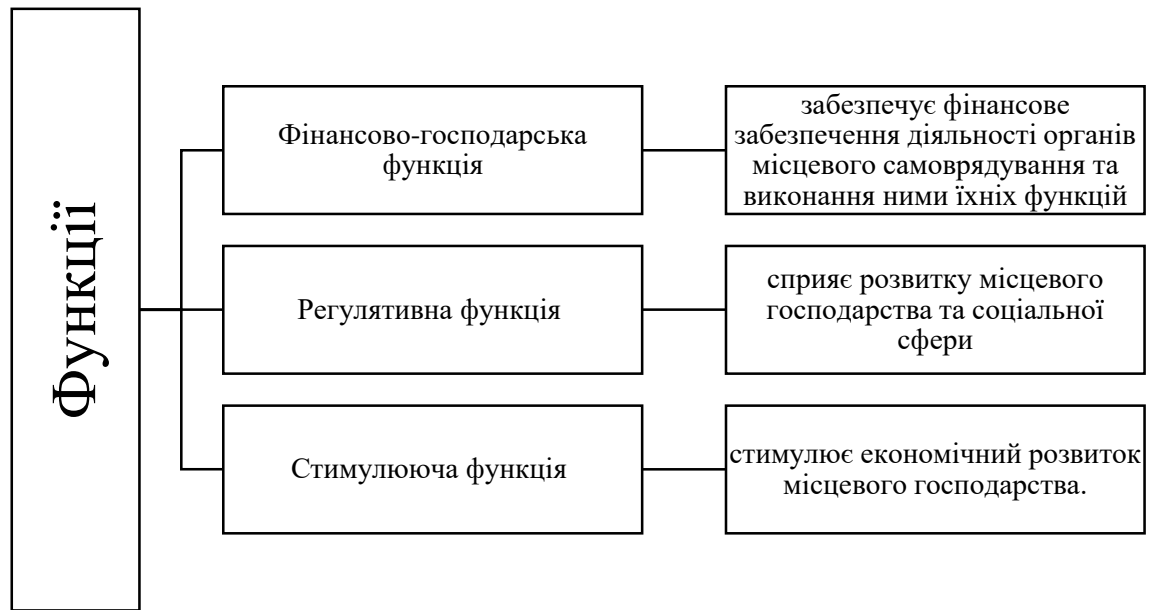

Рис. 1.4. Функції місцевого бюджету [6]

Таким чином, фінансово-господарська функція місцевого бюджету є важливою гарантією забезпечення соціально-економічного розвитку територій.

Регулятивна функція місцевого бюджету полягає в сприянні розвитку місцевого господарства та соціальної сфери. Завдяки місцевим бюджетам органи місцевого самоврядування можуть здійснювати заходи, які стимулюють економічний розвиток територій, сприяють створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення.

Регулятивна функція місцевого бюджету реалізується за допомогою фінансування заходів, які сприяють розвитку місцевого господарства, таких як будівництво інфраструктури, надання фінансової підтримки підприємствам і підприємцям, розвиток малого і середнього бізнесу, а також фінансування заходів, які сприяють розвитку соціальної сфери, таких як освіта, охорона здоров'я, культура, спорт, соціальний захист населення.

Реалізація регулятивних функцій місцевих бюджетів дозволяє органам місцевого самоврядування сприяти економічному розвитку територій, створюючи сприятливі умови для розвитку бізнесу, створення нових робочих місць, підвищення рівня життя населення; удосконалювати соціальну сферу, забезпечуючи доступ до якісної освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, соціального захисту населення.

Стимулююча функція місцевого бюджету полягає в тому, щоб стимулювати економічний розвиток місцевого господарства. Для цього органи місцевого самоврядування можуть використовувати такі інструменти:

- надання фінансової підтримки підприємствам і підприємцям (субсидії, гранти, податкові пільги та інше);
- реалізація програм розвитку місцевого господарства (створення нових робочих місць, розвитку малого і середнього бізнесу, підтримки інноваційної діяльності);
- створення сприятливого інвестиційного клімату шляхом проведення інвестиційної політики, яка сприяє залученню інвестицій у місцеве господарство.

Стимулююча функція місцевого бюджету є важливою для забезпечення соціально-економічного розвитку територій. Вона дозволяє органам місцевого самоврядування створювати умови для розвитку місцевого господарства, підвищення рівня життя населення та створення нових робочих місць.

Для стимулювання економічного розвитку потрібно стимулювати надання субсидій на створення нових робочих місць, грантувати підприємців, які

займаються інноваційною діяльністю, звільняти від сплати податків підприємств, які здійснюють інвестиції у місцеве господарство та реалізовувати програми розвитку малого і середнього бізнесу.

Використання коштів місцевих бюджетів для стимулювання економічного розвитку здійснюється відповідно до бюджетних програм, які затверджуються органами місцевого самоврядування.

Для ефективного використання стимулюючої функції місцевого бюджету необхідно, щоб органи місцевого самоврядування мали чітке розуміння потреб місцевого господарства та розробляли ефективні програми стимулювання.

Теоретичні основи формування місцевого бюджету є важливим елементом бюджетної системи. Вони визначають принципи, правила та процедури формування місцевих бюджетів.

Отже, місцевий бюджет - це сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на здійснення ними власних повноважень, а також на фінансування делегованих їм повноважень органів державної влади.

Місцеві бюджети є важливим інструментом забезпечення соціально-економічного розвитку територій. Вони дозволяють органам місцевого самоврядування самостійно вирішувати питання, які є важливими для місцевого населення, і сприяти розвитку місцевого господарства та соціальної сфери.

1.2. Місцевий бюджет як інструмент економічного розвитку громади

Місцевий бюджет є важливим інструментом економічного розвитку громади. Він дозволяє органам місцевого самоврядування здійснювати заходи, які сприяють створенню нових робочих місць, розвитку малого і середнього бізнесу, підвищенню рівня життя населення.

Найважливішою функцією місцевого бюджету для економічного розвитку громади є стимулююча функція, яка полягає в тому, щоб стимулювати економічний розвиток місцевого господарства. Для цього органи місцевого самоврядування можуть використовувати такі інструменти:

- ✓ надання фінансової підтримки підприємствам і підприємцям у вигляді субсидій, грантів, податкових пільг та інших заходів;
- ✓ реалізація програм розвитку місцевого господарства, які можуть включати в себе заходи щодо створення нових робочих місць, розвитку малого і середнього бізнесу, підтримки інноваційної діяльності;
- ✓ створення сприятливого інвестиційного клімату шляхом проведення інвестиційної політики, яка сприяє залученню інвестицій у місцеве господарство.

Доцільність надання субсидій на створення нових робочих місць для економічного розвитку громади обґрунтовується наступними факторами:

- одне з основних завдань економічного розвитку громади - сприяє підвищенню зайнятості населення, зниженню рівня безробіття та зростанню доходів населення;
- ефективний інструмент стимулювання підприємницької діяльності (можливість підприємствам створювати нові робочі місця без додаткових витрат, що може бути особливо важливим для малих і середніх підприємств);
- розвиток певних секторів економіки громади. Наприклад, надання субсидій на створення нових робочих місць у сфері високих технологій може сприяти розвитку інноваційної економіки громади.

Підприємство, яке отримало субсидію на створення нових робочих місць, може збільшити обсяг виробництва та продажів, що у свою чергу призведе до зростання економіки громади та створення додаткових робочих місць; може впроваджувати нові технології та інновації – це стимулює підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності підприємства, що також може сприяти економічному розвитку громади; може інвестувати у розвиток своєї

діяльності, що призведе до зростання економіки громади та створення додаткових робочих місць.

Звичайно, надання субсидій на створення нових робочих місць не є гарантією того, що підприємство буде успішним і зможе створити нові робочі місця. Однак, цей інструмент може бути ефективним для стимулювання підприємницької діяльності та створення нових робочих місць у громаді.

Грантування підприємців, які займаються інноваційною діяльністю, є одним із інструментів стимулювання економічного розвитку громади, адже інноваційна діяльність є основою економічного зростання. Грантування підприємців, які займаються інноваційною діяльністю, допомагає їм розробляти та впроваджувати нові технології, що сприяє зростанню продуктивності праці та конкурентоспроможності місцевого господарства.

Слід навести приклад зарубіжних країн як грантування підприємців, які займаються інноваційною діяльністю, може сприяти економічному розвитку громади:

- ✓ підприємець розробляє новий продукт, який дозволяє підвищити продуктивність праці на місцевому підприємстві сприяє зростанню обсягу виробництва та зайнятості населення;

- ✓ новостворене підприємство, яке займається розробкою та виробництвом нових технологій створює нові робочі місця та сприяє зростанню економіки громади;

- ✓ підприємець отримує грант на навчання в галузі інновацій допомагає йому підвищити свою кваліфікацію та розробляти нові інноваційні продукти та послуги.

Звичайно, грантування підприємців, які займаються інноваційною діяльністю, не є панацеєю для економічного розвитку громади. Для того, щоб досягти позитивних результатів, необхідно, щоб програми грантування були добре розроблені та ефективно реалізовані. Органи місцевого самоврядування

повинні чітко визначати пріоритетні напрямки інноваційного розвитку громади та розробляти програми грантування, які відповідають цим пріоритетам.

Наступним ефективним інструментом економічного розвитку громади є звільнення від сплати податків підприємств, які здійснюють інвестиції у місцеве господарство. Цей інструмент має такі переваги:

- сприяє залученню інвестицій у місцеве господарство. Податкові пільги можуть бути важливим фактором, який вплине на рішення підприємства про те, чи інвестувати у місцеве господарство.
- сприяє зростанню економіки громади. Інвестиції в місцеве господарство сприяють зростанню економіки громади. Це відбувається за рахунок збільшення обсягу виробництва, зростання податкових надходжень та підвищення рівня життя населення.

Звільнення від сплати податків може бути застосовано до різних видів податків, які сплачують підприємства. Найчастіше використовуються такі податкові пільги:

- ✓ звільнення від сплати податку на прибуток;
- ✓ звільнення від сплати податку на нерухомість;
- ✓ звільнення від сплати земельного податку;
- ✓ звільнення від сплати податку на додану вартість.

Для того, щоб звільнення від сплати податків було ефективним, необхідно, щоб воно було застосоване до таких підприємств, які:

- реалізують інвестиційні проекти, які сприяють економічному розвитку громади;
- створюють нові робочі місця;
- залучають іноземні інвестиції.

Органи місцевого самоврядування повинні розробляти ефективні механізми контролю за використанням податкових пільг. Це необхідно для того,

щоб переконатися, що ці пільги дійсно сприяють економічному розвитку громади.

Наприклад, органи місцевого самоврядування можуть вимагати від підприємств, які користуються податковими пільгами, розробляти та реалізовувати програми розвитку місцевого господарства. Ці програми можуть включати в себе такі заходи, як створення нових робочих місць, підвищення кваліфікації працівників, розвиток інфраструктури.

Застосування податкових пільг для стимулювання економічного розвитку громади є важливим інструментом, який може принести реальні результати. Однак, для того, щоб цей інструмент був ефективним, необхідно, щоб він був застосований правильно і вчасно.

Малий і середній бізнес (МСП) є важливою складовою економіки будь-якої громади. Він забезпечує значну частину робочих місць, створює додаткові надходження до бюджету та сприяє розвитку місцевого виробництва.

Реалізація програм розвитку малого і середнього бізнесу для економічного розвитку громади є доцільною з таких причин [10]:

- ✓ створення нових робочих місць, адже МСП є основним джерелом створення нових робочих місць у громадах. За даними Державної служби статистики України, у 2022 році МСП забезпечило 68,4% від загальної кількості зайнятих в Україні;

- ✓ зростання економіки. МСП є важливим драйвером економічного зростання. За даними Світового банку, МСП створюють 2/3 світового ВВП;

- ✓ підвищення рівня життя населення. МСП сприяє підвищенню рівня життя населення, забезпечуючи додаткові доходи та робочі місця.

Програми розвитку малого і середнього бізнесу можуть включати в себе наступні заходи:

- надання фінансової підтримки у вигляді субсидій, грантів, податкових пільг та інших заходів.

- надання консультацій та навчання підприємцям.
- сприяння доступу до кредитних ресурсів.
- створення бізнес-інкубаторів та інших інноваційних центрів.

Бізнес-інкубатори - це організації, які надають підтримку підприємцям на ранніх етапах розвитку їхнього бізнесу. Вони можуть надавати такі послуги, як:

- консультації та навчання підприємцям з питань управління бізнесом, маркетингу, фінансів та інших аспектів підприємницької діяльності;
- фінансову підтримку у вигляді грантів, субсидій, кредитів та інших форм допомоги;
- інфраструктуру, необхідну для розвитку бізнесу, наприклад, офісні приміщення, виробничі площі, обладнання та інші ресурси.

Створення бізнес-інкубаторів є важливим інструментом економічного розвитку громади. Вони можуть сприяти створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення та зростанню економіки громади.

Отже, бізнес-інкубатори допомагають підприємцям на ранніх етапах розвитку їхнього бізнесу, адже цей період є найскладнішим для підприємців, і бізнес-інкубатори можуть надати їм необхідну підтримку для успішного старту; підвищують рівень життя населення - нові робочі місця, створені підприємцями, підвищують рівень життя населення, що проживає в громаді; сприяють зростанню економіки громади, так як підприємства, які виходять з бізнес-інкубаторів, вносять свій внесок у зростання економіки громади.

Для ефективного створення бізнес-інкубаторів необхідно, щоб органи місцевого самоврядування мали чітке розуміння потреб місцевого бізнесу та розробляли ефективні програми підтримки підприємців.

Створення бізнес-інкубаторів є важливим кроком для економічного розвитку громади. Вони можуть допомогти підприємцям на ранніх етапах розвитку їхнього бізнесу, сприяти створенню нових робочих місць, підвищити рівень життя населення та зростанню економіки громади.

Таким чином, реалізація програм розвитку малого і середнього бізнесу є важливим інструментом економічного розвитку громади.

Отже, для ефективного використання місцевого бюджету в напрямку економічного розвитку громади необхідно, щоб органи місцевого самоврядування мали чітке розуміння потреб місцевого господарства та розробляли ефективні програми стимулювання.

Ефективне використання місцевого бюджету для економічного розвитку громади може сприяти створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення та зростанню економіки громади.

1.3. Правові основи формування місцевих бюджетів

Правові основи формування місцевих бюджетів в Україні визначаються Конституцією України, Бюджетним кодексом України, а також іншими законами України та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до них.

Конституція України закріплює основні принципи формування місцевих бюджетів, зокрема:

- самостійність місцевого самоврядування, яка означає, що органи місцевого самоврядування самостійно формують свої бюджети, затверджують їх та розпоряджаються бюджетними коштами;
- цільове використання бюджетних коштів - бюджетні кошти можуть використовуватися лише на цілі, які визначені бюджетними призначеннями;
- пріоритетність задоволення місцевих потреб - бюджетні кошти мають спрямовуватися на задоволення першочергових потреб населення відповідної територіальної громади.

Бюджетний кодекс України визначає основні положення бюджетного законодавства України, зокрема:

✓ поняття та класифікацію бюджетів. Місцеві бюджети є складовою бюджетної системи України. Вони поділяються на бюджети територіальних громад, бюджети районів у містах, бюджети міст республіканського (автономного) значення, бюджети міст обласного значення, бюджети областей, бюджети Автономної Республіки Крим;

✓ доходи і видатки місцевих бюджетів. Доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних доходів і міжбюджетних трансфертів. Витрати місцевих бюджетів спрямовуються на фінансування діяльності органів місцевого самоврядування та задоволення потреб населення відповідної територіальної громади.

✓ процес формування місцевих бюджетів. Формування місцевих бюджетів включає в себе такі етапи: рис.1.5.

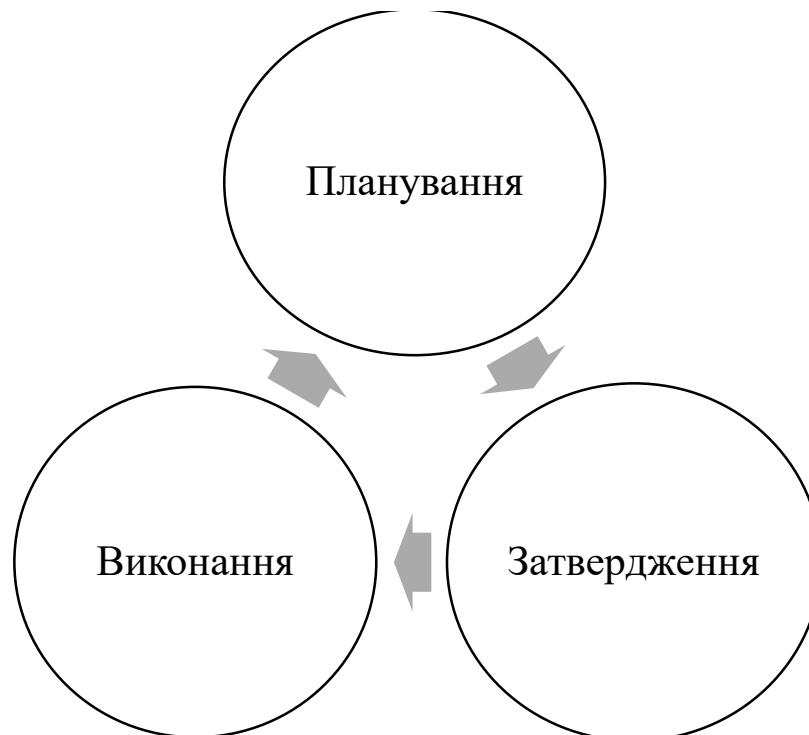

Рис. 1.5. Етапи формування місцевих бюджетів

Планування передбачає розробку проекту місцевого бюджету; затвердження здійснюється відповідно до встановленої процедури; виконання передбачає залучення доходів та здійснення видатків місцевого бюджету.

✓ контроль за виконанням місцевих бюджетів здійснюється органами місцевого самоврядування, органами державної влади та органами фінансового контролю.

Інші закони України, які регулюють формування місцевих бюджетів, зокрема:

↪ Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" визначає правові, організаційні та фінансові засади місцевого самоврядування в Україні;

↪ Закон України "Про бюджетну систему України" визначає основні положення бюджетної системи України, зокрема порядок формування і виконання бюджету;

↪ Закон України "Про місцеві податки і збори" визначає перелік місцевих податків і зборів, порядок їх встановлення, зміни та скасування, а також зарахування до місцевих бюджетів.

Доцільно порівняти правові основи формування місцевих бюджетів в Україні та Польщі (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Правові основи формування місцевих бюджетів в Україні та Польщі

Ознака	Україна	Польща
Законодавчий акт, що регулює формування місцевих бюджетів	Бюджетний кодекс України	Закон про місцеве самоврядування
Структура місцевих бюджетів	Доходи та видатки	Доходи, видатки, резервний фонд
Доходи місцевих бюджетів	Податкові надходження, неподаткові надходження, трансферти	Податкові надходження, неподаткові надходження, міжбюджетні трансферти

Видатки місцевих бюджетів	Фінансування діяльності органів місцевого самоврядування, задоволення потреб населення	Фінансування діяльності органів місцевого самоврядування, задоволення потреб населення, інвестиції
Роль місцевих бюджетів	Фінансова, регулююча, стимулююча	Фінансова, регулююча, стимулююча

Як бачимо, правові основи формування місцевих бюджетів України та Польщі мають багато спільних рис. У обох країнах місцеві бюджети є складовою частиною бюджетної системи, формуються органами місцевого самоврядування та використовуються для фінансування їхньої діяльності та задоволення потреб населення.

Однак, існують також і деякі відмінності. Наприклад, у Польщі місцеві бюджети мають резервний фонд, який може використовуватися для покриття непередбачених витрат. Крім того, у Польщі місцеві бюджети мають більш широкий спектр видатків, що включає інвестиції.

На це впливають історичні та економічні умови розвитку України та Польщі. В Україні місцеві бюджети формуються за принципом децентралізації, тобто органи місцевого самоврядування мають більшу свободу у визначенні джерел доходів та видатків своїх бюджетів. У Польщі, навпаки, місцеві бюджети формуються за принципом централізації, тобто держава має більший контроль над місцевими бюджетами. У Польщі місцеві бюджети мають більш широкий спектр видатків, ніж в Україні. Наприклад, у Польщі місцеві бюджети можуть використовуватися для фінансування інвестиційних проектів, таких як будівництво доріг, шкіл та лікарень. В Україні місцеві бюджети мають більш обмежений спектр видатків, які переважно спрямовуються на фінансування поточної діяльності органів місцевого самоврядування та задоволення потреб населення. Ці відмінності можуть мати певний вплив на ефективність використання місцевих бюджетів для забезпечення соціально-економічного розвитку територій.

2. ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ РАВА-РУСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

2.1. Бюджетний процес у Рава-Руській міській раді

Рава-Руська міська рада Львівського району Львівської області є органом місцевого самоврядування, який представляє інтереси територіальних громад і здійснює від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, законами України, а також іншими актами законодавства України.

Діяльність Рава-Руської міської ради спрямована на забезпечення реалізації прав і свобод громадян, задоволення їхніх потреб у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту, забезпечення належного рівня благоустрою території громади та інших сферах.

Основними напрямками діяльності Рава-Руської міської ради є:

- забезпечення освітнього процесу. У Рава-Руській міській територіальній громаді функціонують 17 закладів дошкільної освіти, 10 закладів загальної середньої освіти, 1 заклад професійної освіти. На утримання закладів освіти у 2023 році передбачено 163,5 млн грн;
- охорона здоров'я: 2 заклади охорони здоров'я: Центр первинної медико-санітарної допомоги та Рава-Руська центральна районна лікарня (у 2023 році передбачено 112,5 млн грн);
- культура: 10 закладів культури, зокрема: Рава-Руська міська централізована бібліотечна система, Рава-Руський районний історико-красознавчий музей, Рава-Руський районний центр народної творчості та культурних інновацій, Рава-Руська міська публічна бібліотека, 8 закладів культури селищної ради (у 2023 році передбачено 45 млн грн);

- соціальний захист: 2 заклади соціального захисту, а саме Рава-Руська міська рада та Рава-Руський районний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (у 2023 році передбачено 70 млн грн);
- благоустрій території громади. У 2023 році на благоустрій території громади передбачено 100 млн грн. Ці кошти будуть спрямовані на ремонт доріг, тротуарів, освітлення, озеленення, будівництво та ремонт дитячих майданчиків та інших об'єктів благоустрою.

Крім того, Рава-Руська міська рада здійснює інші повноваження, визначені законодавством України.

Бюджетний процес у Рава-Руській міській раді регулюється Бюджетним кодексом України, Законом України "Про місцеве самоврядування в Україні" та іншими нормативно-правовими актами.

Бюджетний процес у Рава-Руській міській раді складається з низки етапів (рис. 2.1).

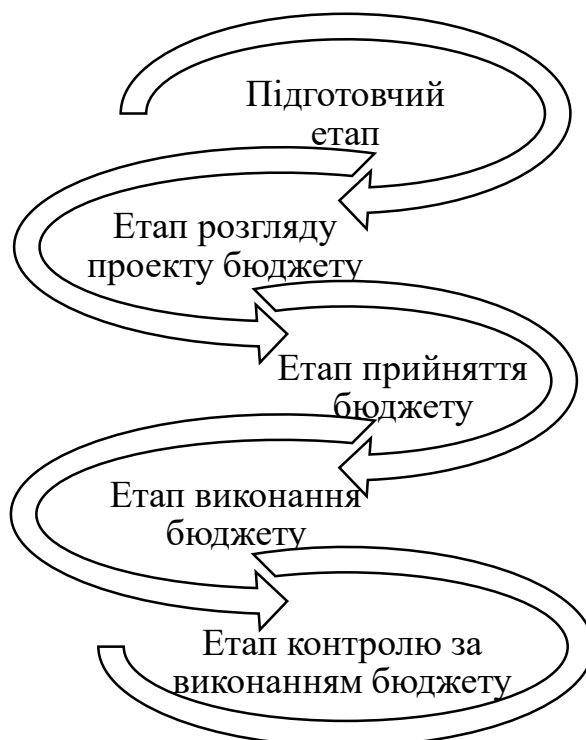

Рис. 2.1. Етапи формування бюджетного процесу у Рава-Руській міській раді

На підготовчому етапі бюджетний процес розпочинається з визначення обсягу доходів бюджету. Доходи бюджету формуються за рахунок податків і зборів, доходів від комунальної власності та доходів від інших джерел.

Після визначення обсягу доходів бюджету формуються видатки бюджету, які спрямовуються на утримання органів місцевого самоврядування, освіту, охорону здоров'я, культуру, соціальний захист та ін.

Опісля затверджується бюджетна резолюція, яка є документом, що визначає основні напрями бюджетної політики на відповідний бюджетний період.

Проект бюджету розглядається на засіданнях постійної комісії міської ради з питань бюджету та фінансів. На цьому засіданні проект бюджету розглядається за такими напрямками:

- ✓ обґрунтування обсягу доходів бюджету;
- ✓ обґрунтування обсягу видатків бюджету;
- ✓ відповідність проекту бюджету бюджетній резолюції.

Після розгляду на засіданні постійної комісії міської ради проект бюджету розглядається на засіданні міської ради. На цьому засіданні обговорюється проект бюджету, вносяться зміни та приймається остаточне рішення про бюджет.

Рішення про бюджет є обов'язковим для виконання всіма органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями, розташованими на території Рава-Руської міської територіальної громади і затверджується сесією міської ради.

Виконання бюджету здійснюється виконавчим комітетом міської ради. Виконавчий комітет міської ради забезпечує виконання бюджету шляхом:

- складання та затвердження кошторисів бюджетних установ;
- здійснення видатків бюджету;
- здійснення контролю за виконанням бюджету.

Надзвичайно важливим є етап контролю за виконанням бюджету, який здійснює контрольно-ревізійна комісія міської ради. Контрольно-ревізійна комісія міської ради здійснює контроль за виконанням бюджету шляхом:

- проведення планових та позапланових ревізій;
- розгляду звітів про виконання бюджету;
- надання висновків щодо виконання бюджету.

Особливістю бюджетного процесу у Рава-Руській міській раді є те, що з 2023 року в громаді діє механізм громадського бюджету. Громадський бюджет - це механізм, який дозволяє жителям громади брати участь у розподілі коштів місцевого бюджету через створення проектів для покращення громади та відкрите голосування за проекти. У 2023 році на реалізацію проектів громадського бюджету у Рава-Руській міській раді передбачено 1,5 млн грн.

Таким чином, бюджетний процес у Рава-Руській міській раді є прозорим та демократичним. Жителі громади мають можливість брати участь у формуванні бюджету та його виконанні.

Можна вдосконалити бюджетний процес у Рава-Руській міській територіальній громаді, взявши за основу закордонний досвід. Наприклад, у деяких країнах світу практикується наступне:

- залучення громадськості до бюджетного процесу. Громадськість може брати участь у бюджетному процесі на різних етапах, зокрема, шляхом надання пропозицій щодо бюджету, участі у громадських обговореннях бюджету та контролю за виконанням бюджету;
- децентралізація бюджетних повноважень - дозволяє органам місцевого самоврядування більш ефективно використовувати бюджетні кошти для задоволення потреб громади;
- планування бюджету на основі результатів передбачає визначення цілей та завдань, які повинні бути досягнуті за рахунок бюджетних коштів. Це

дозволяє більш ефективно використовувати бюджетні кошти та досягти бажаних результатів.

Доцільно створити робочу групу з представників органів місцевого самоврядування, бізнесу, громадськості та наукових установ для розробки пропозицій щодо вдосконалення бюджетного процесу; провести громадські обговорення пропозицій щодо вдосконалення бюджетного процесу, а також впровадити в бюджетний процес запропоновані зміни та вдосконалення.

Реалізація цих заходів дозволить підвищити ефективність бюджетного процесу у Рава-Руській міській територіальній громаді та забезпечити більш ефективне використання бюджетних коштів для задоволення потреб громади.

2.2. Джерела формування місцевого бюджету

Джерела формування місцевого бюджету - це доходи, які надходять до місцевого бюджету з різних напрямків.

Слід відмітити, що зростає частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету без врахування трансфертів за 2020-2022 роки (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Доля місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету без врахування трансфертів
Джерело: побудовано автором на основі джерела [2]

Як видно з рисунка, частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету без врахування трансфертів за останні три роки поступово зростає. У 2020 році вона становила 22,4%, у 2021 році - 22,8%, а у 2022 році - 23,1%.

Це зростання пов'язано з декількома факторами, зокрема:

➤ зростанням обсягу надходжень до місцевих бюджетів, зокрема податку з доходів фізичних осіб (ПДФО). У 2022 році обсяг надходжень ПДФО до місцевих бюджетів склав 269,1 млрд грн, що на 46,1 млрд грн більше, ніж у 2021 році;

➤ зменшенням обсягу міжбюджетних трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів. У 2022 році обсяг міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів склав 114,6 млрд грн, що на 4,5 млрд грн менше, ніж у 2021 році.

Незважаючи на зростання частки місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету, вона залишається відносно низькою. Це пов'язано з тим, що значна частина доходів місцевих бюджетів формується за рахунок міжбюджетних трансфертів з державного бюджету.

В доходи місцевого бюджету включаються насамперед прибуткові складові такого податкового характеру, як:

1. податок на доходи фізичних осіб (ПДФО);
2. податок на прибуток;
3. рентна плата;
4. акцизний збір.

Також важливо враховувати що до доходів міської ради відносять податок на майно (плата за землю), податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, єдиний податок, збір за паркування, а також туристичний збір.

На рисунку 2.3 зобразимо структуру податкових надходжень місцевого бюджету за видами економічної діяльності

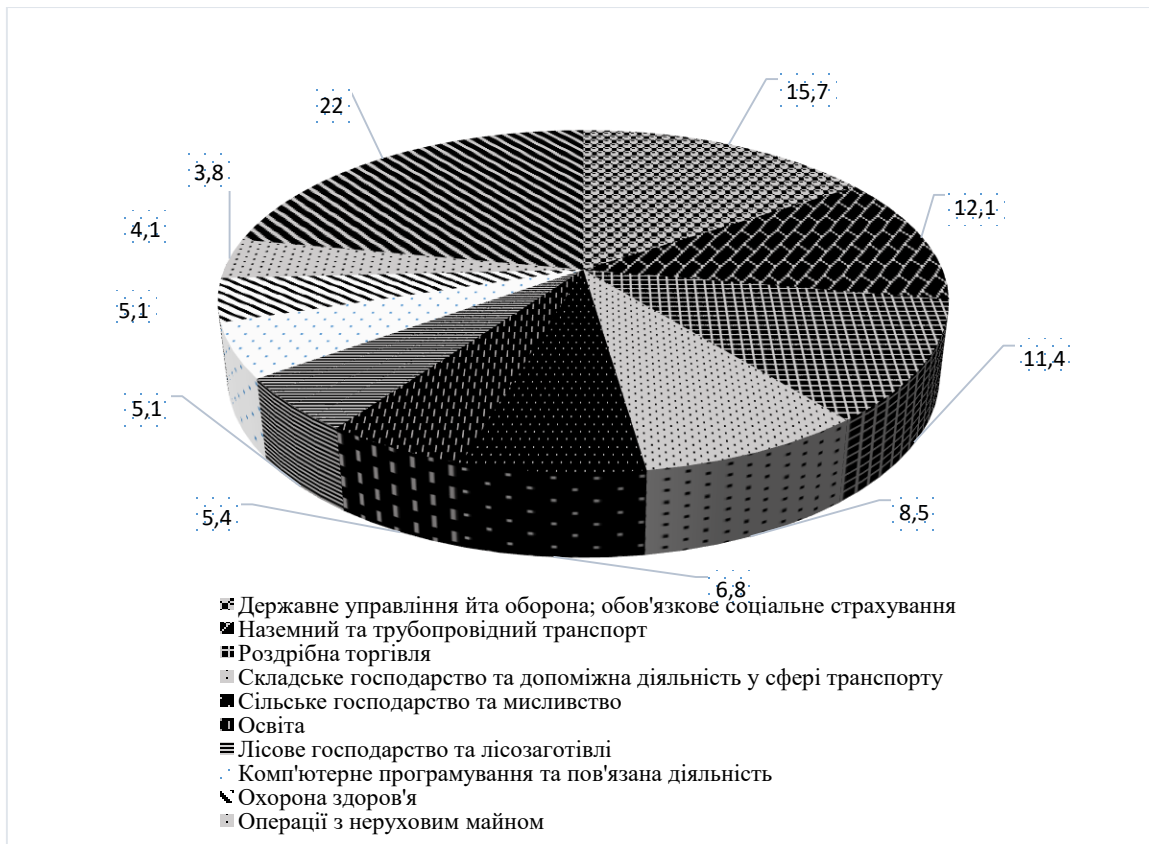

Рис. 2.3. Структура податкових надходжень місцевого бюджету за видами економічної діяльності, 2022 р.

Джерело: побудовано автором на основі джерела [2]

З діаграми можна зробити висновок, що левову частку податкових надходжень міська рада отримує з сфери державного управління та оборони (15,7 %), це, звичайно, пов'язано з значим збільшенням виплат військовослужбовцям.

Доцільно виокреми найбільші підприємства, які є платниками податків Рава-руської міської ради (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 - Найбільші підприємства платники податків Рава-Руської міської ради, 2022 р. [23]

Назви підприємств	Види діяльності	Середня кількість найманих працівників, осіб	Середня місячна заробітна плата, грн
ПП «Рома»	Виробництво виробів із бетону для будівництва, будівництво доріг і автострад	170	22 749
ТОВ «Агродерев»	Виробництво інших дерев'яних будівельних конструкцій і столярних виробів	133	10 815
ГВФ «М'ясопром»	Виробництво м'яса	133	9 463
ДП "Рава-Руське лісове господарство* (проходить реорганізація)	Лісівництво та інша діяльність у лісовому господарстві	113	41 006
ТОВ «Рава-Руська теплостанція»	Постачання пари, гарячої води та кондиціонованого повітря	27	11 358
ТЗОВ «Рава-Руський спиртовий завод»	Дистиляція, ректифікація та змішування алкогольних напоїв	26	6 434
ПП «Лама Плюс»	Виробництво трикотажного полотна	19	7 769
ТЗОВ «Розв'ю»	Виробництво нетканих текстильних матеріалів і виробів із них, крім одягу	14	8 185
ТЗОВ «Річки-Млин»	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості	12	8 068

На основі даних таблиці можна зробити такі висновки:

- найбільшу кількість працівників мають підприємства, які працюють у галузі будівництва (ПП «Рома» - 170 осіб) та лісового господарства (ДП "Рава-Руське лісове господарство" - 113 осіб);
- найнижчу середню заробітну плату мають підприємства, які працюють у галузі виробництва м'яса (ГВФ «М'ясопром» - 9 463 грн) та дистиляції, ректифікації та змішування алкогольних напоїв (ТзОВ «Рава-Руський спиртовий завод» - 6 434 грн);
- найвищу середню заробітну плату мають підприємства, які працюють у галузі лісового господарства (ДП "Рава-Руське лісове господарство" - 41 006 грн).

Загалом, на основі наданих даних можна зробити висновок, що в місті Рава-Руська найрозвиненішими галузями економіки є будівництво та лісове господарство. У цих галузях працює найбільша кількість працівників та найвища середня заробітна плата.

Доходи Рава-Руської міської ради проаналізуємо у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Доходи Рава-Руської міської ради впродовж 2020-2022 рр. [2]

Види доходу	2020 р.	2021 р.	2022 р.	%, 2022 р. до 2020 р.
Податкові надходження	100265	101539	123615	123,28829
Неподаткові надходження	3254	5352	7717	237,15427
Офіційні трансферти	116542	129632	119739	102,74322
Разом	220061	236523	251071	114,09155

Як видно з таблиці, за період 2020-2022 років доходи бюджету Рава-Руської міської ради зросли на 14,09%. Це зростання відбулося за рахунок всіх видів доходів, за винятком офіційних трансфертів, які знизилися на 7,25%.

Найбільше зросли податкові надходження, які в 2022 році склали 123,615 млн грн, що на 23,28% більше, ніж у 2020 році. Це було обумовлено, зокрема, зростанням економіки України та, як наслідок, зростанням доходів населення.

Неподаткові надходження також зросли, але темпи зростання були нижчими, ніж у випадку податкових надходжень. У 2022 році неподаткові надходження склали 7,717 млн грн, що на 123,71% більше, ніж у 2020 році.

Офіційні трансферти, які становлять найбільшу частку у структурі доходів бюджету Рава-Руської міської ради, знизилися у 2022 році порівняно з 2021 роком за рахунок зменшення обсягу субвенцій, які надаються місцевим бюджетам з державного бюджету.

У діаграмі відобразимо структуру доходів Рава-Руської міської ради у 2022 році.

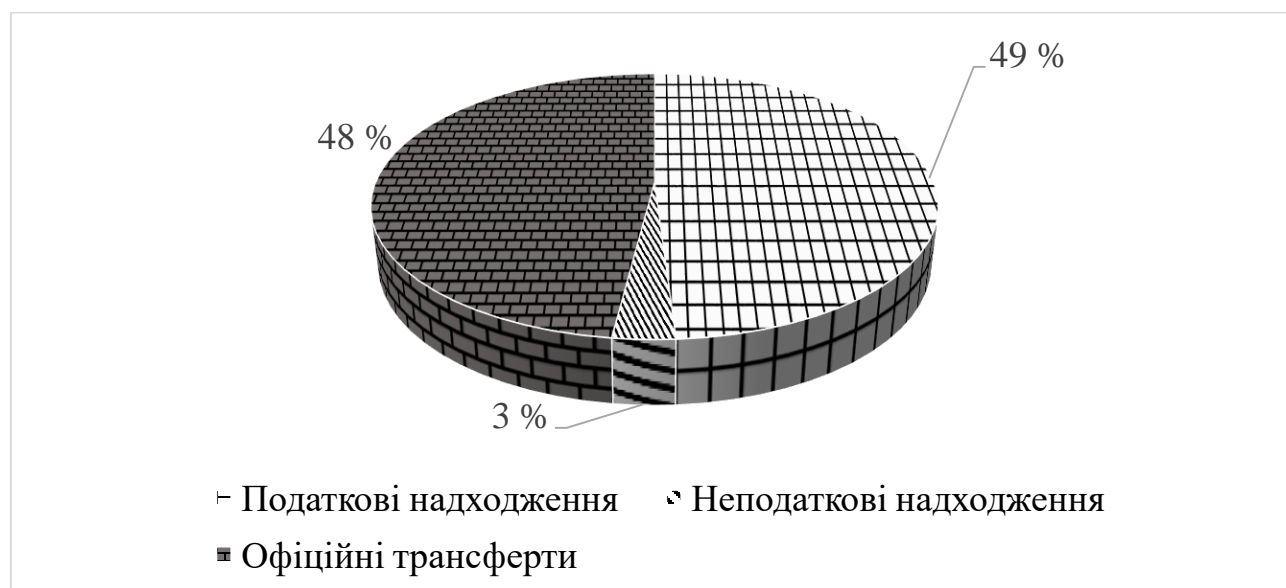

Рис. 2.4. Структура доходів Рава-Руської міської ради у 2022 році.

Джерело: побудовано автором на основі джерела [2]

Як видно зі структури доходів, найбільшу питому вагу в структурі доходів бюджету займають офіційні трансферти, які становлять 47,6%. На другому місці за питомою вагою знаходяться податкові надходження, які становлять 49,3%. На третьому місці знаходяться неподаткові надходження, які становлять 3,1%.

Загалом, за період 2020-2022 років доходи бюджету Рава-Руської міської ради зросли на 14,09%. Це зростання відбулося за рахунок всіх видів доходів, за винятком офіційних трансфертів, які знизилися на 7,25%.

Структура доходів бюджету Рава-Руської міської ради у 2022 році залишається відносно типовою для місцевих бюджетів в Україні.

Доцільно проаналізувати податкові надходження (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Податкові надходження Рава-Руської міської ради [2]

Види податкових надходжень, тис. грн	2020 р.	2021 р.	2022 р.	%, 2022 р. до 2020 р.
Податок на доходи фіз.осіб та на прибуток	49254	52293	74268	150
Рентна плата	1254	1381	1550	123
Внутрішні податки на товари і послуги	18452	17712	11220	60
Окремі податки і збори	5	5	4	80
Місцеві податки та збори	32254	30099	36489	113
Інші податки та збори	52	47	81	155

За період 2020-2022 років податкові надходження бюджету Рава-Руської міської ради зросли на 150%. Це зростання відбулося за рахунок всіх видів податків та зборів. Найбільше зросли надходження податку на доходи фізичних

осіб та на прибуток, які в 2022 році склали 74,268 млн грн, що на 150% більше, ніж у 2020 році. Рентні платежі також зросли, але темпи зростання були нижчими, ніж у випадку податку на доходи фізичних осіб та на прибуток. У 2022 році рентна плата склала 1,550 млн грн, що на 23% більше, ніж у 2020 році. Внутрішні податки на товари і послуги знизилися у 2022 році порівняно з 2021 роком. Це зниження було обумовлено, зокрема, зменшенням обсягу реалізації товарів та послуг на території Рава-Руської міської ради.

Слід зупинитись на місцевих податках та зборах, які у загальній структурі займають 59,8 %.

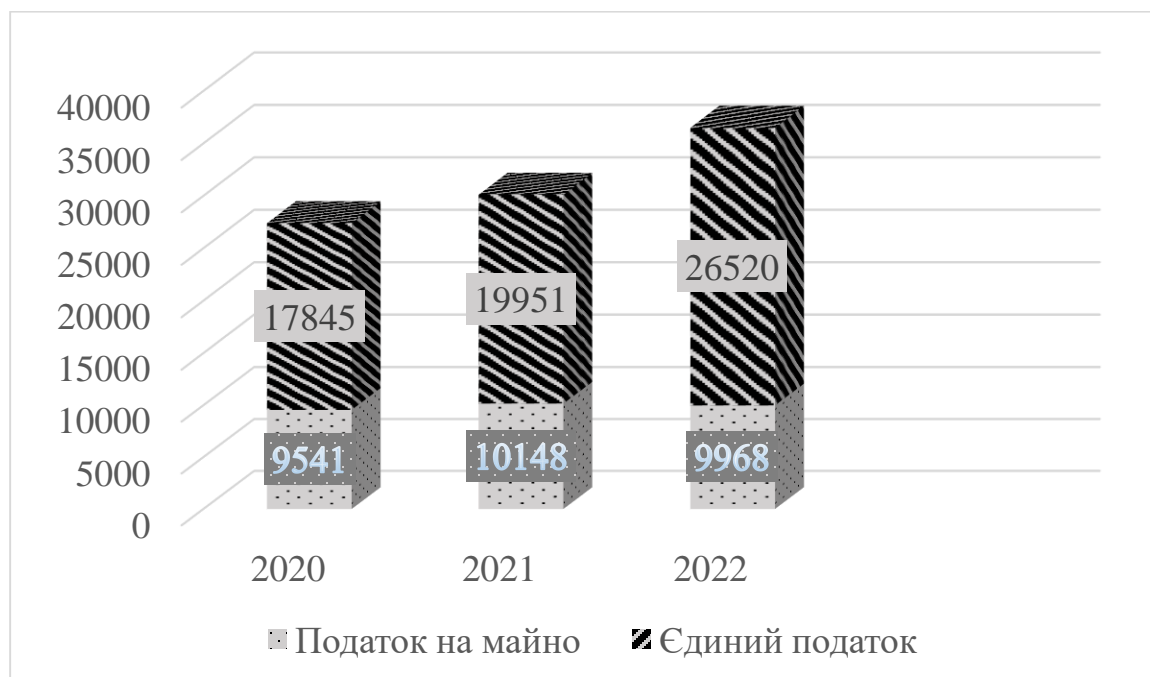

Рис. 2. 5. Структура місцевих податків та зборів

Джерело: побудовано автором на основі джерела [2]

Аналізуючи місцеві податки та збори, можна зазначити, що частка єдиного податку та податку на майно майже однакова кожного року. Дохід від цих податків, які надходять до міської ради, зростає з кожним роком, що є позитивним явищем, оскільки це свідчить про збільшення кількості суб'єктів підприємницької діяльності, які платять єдиний податок. У 2022 році цей

податковий внесок порівняно з 2020 роком збільшився на 48%. Щодо податку на майно, відзначається його зменшення у 2022 році на 180 тисяч гривень порівняно з 2021 роком.

Іншим джерелом фінансування Рава-Руської міської ради є надходження, які не пов'язані з оподаткуванням. Це включає доходи від власності, штрафи, пені, неустойки, адміністративні збори та особисті прибутки, які надходять від бюджетних установ.

Таблиця 2.4 – Неподаткові надходження Рава-Руської міської ради [2]

Види неподаткових надходжень, тис.грн	2020	2021	2022	+/- 2022 до 2020 рр.
Доходи від власності та підприємницької діяльності	298	323	31	-267
Адміністративні збори та платежі	987	965	1157	170
Інші неподаткові надходження	75	62	97	22
Власні надходження бюджетних установ	3987	4001	6431	2444

Впродовж 2020-2022 років неподаткові надходження бюджету України зросли на 42,7%, що відбулося за рахунок всіх видів неподаткових надходжень, за винятком доходів від власності та підприємницької діяльності.

Найбільше зросли власні надходження бюджетних установ, які в 2022 році склали 6431 тис. грн, що на 2444 тис. грн більше, ніж у 2020 році. Це зростання було обумовлено, зокрема, збільшенням обсягу коштів, які виділяються на фінансування бюджетних установ.

Адміністративні збори та платежі також зросли, але темпи зростання були нижчими, ніж у випадку власних надходжень бюджетних установ. У 2022 році адміністративні збори та платежі склали 1 157 тис. грн, що на 170 тис. грн більше, ніж у 2020 році.

У 2022 році доходи від власності та підприємницької діяльності в Україні стрімко впали з кількох причин, зокрема:

- повномасштабна війна в Україні призвела до руйнування підприємств, транспортної інфраструктури, житлового фонду та інших об'єктів нерухомості. Це призвело до зниження вартості майна та, як наслідок, до зменшення доходів від його відчуження та оренди;

- санкції, запроваджені проти росії та Білорусі, спровокували припинення або обмеження імпорту сировини, матеріалів та обладнання, що необхідні для виробництва багатьох товарів і послуг;

- економічна криза, викликана війною, призвела до зниження доходів населення, що понесло за собою зниження попиту на товари та послуги, що, в свою чергу, призвело до зменшення доходів підприємств від їх реалізації.

Структура неподаткових надходжень бюджету України у 2022 році зображена на рисунку 2.6.

Як видно зі структури неподаткових надходжень, найбільшу питому вагу в структурі неподаткових надходжень бюджету займають власні надходження бюджетних установ, які становлять 45,5%. На другому місці за питомою вагою знаходяться доходи від власності та підприємницької діяльності, які становлять 1,6%. Наступні - адміністративні збори та платежі, які становлять 8,1%. І остатню позицію займають інші неподаткові надходження, які становлять 44,8%.

Рис. 2.6. Структура неподаткових надходжень Рава-Руської міської ради у 2022 році

Джерело: побудовано автором на основі джерела [2]

Важливо розглянути офіційні фінансові трансферти, які надійшли до Рава-Руської міської ради протягом трьох років (2020-2022): гранти та фінансову підтримку з боку держави, а саме дотації та субвенції.

Таблиця 2.5 – Офіційні трансферти [2]

Рік	Дотації	Субвенції	Загальна сума
2020	147,1 млн грн	31,2 млн грн	178,3 млн грн
2021	141,8 млн грн	34,1 млн грн	175,9 млн грн
2022	150,0 млн грн	115,9 млн грн	265,9 млн грн

Загалом, за період 2020-2022 років надходження дотацій і субвенцій до Рава-Руської міської ради зросли на 56,3%. Це зростання було обумовлено, зокрема, реформою децентралізації, яка призвела до збільшення обсягу коштів, які виділяються на фінансування місцевих бюджетів.

З таблиці видно, що у 2022 році до Рава-Руської міської ради надійшло значно більше субвенцій, ніж дотацій. Це пов'язано, зокрема, з тим, що у 2022 році Україна отримала значну фінансову допомогу від міжнародних партнерів, яка була спрямована на відновлення населених пунктів, що постраждали від війни.

2.3. Видатки місцевого бюджету Рава-Руської міської ради

Згідно з Бюджетним кодексом України, видатки державного бюджету визначаються як фінансові ресурси, спрямовані на виконання програм і заходів, передбачених законом про державний бюджет на відповідний бюджетний період, за винятком коштів, які використовуються для сплати основної суми боргу та повернення переоплат до бюджету.

Видатки місцевого бюджету обґрунтовуються такими факторами:

- ✓ місцеві органи влади несуть відповідальність за виконання широкого спектру функцій, пов'язаних з забезпеченням життєдіяльності населених пунктів. Ці функції включають, зокрема, фінансування освітньої, медичної, соціальної сфер, будівництва та утримання інфраструктури, надання адміністративних послуг тощо;
- ✓ обсяг видатків місцевого бюджету не може перевищувати обсягу доходів місцевого бюджету;

✓ місцеві органи влади повинні визначати пріоритети розвитку територіальної громади та спрямовувати кошти місцевого бюджету на реалізацію цих пріоритетів.

Найбільшими видатками місцевих бюджетів є:

✓ освіта (фінансування дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти);

✓ медицина (фінансування закладів охорони здоров'я, забезпечення населення лікарськими засобами та медичним обладнанням);

✓ соціальне забезпечення (забезпечення пенсій, соціальних допомог та інших соціальних виплат);

✓ благоустрій населених пунктів (будівництво та утримання доріг, тротуарів, парків, скверів, освітлення та інших об'єктів інфраструктури);

✓ адміністративне управління (оплата праці працівників місцевих органів влади, придбання обладнання та матеріалів для їх діяльності).

У контексті зведеного бюджету, витрати місцевих бюджетів можна розділити на наступні категорії:

Видатки загального фонду охоплюють витрати, спрямовані на підтримку державного управління, освіти, охорону здоров'я, соціальний захист і соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт. Вони також включають витрати на місцеву пожежну охорону, позашкільну освіту, місцеві програми з розвитку фізичної культури та спорту, а також інші програми, що затверджені відповідними місцевими радами.

Видатки спеціального фонду охоплюють витрати на розвиток місцевих бюджетів, які включають в себе будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання доріг місцевого значення. Також до цієї категорії входять програми з природоохоронних заходів місцевого значення, які фінансуються за рахунок фонду охорони навколишнього середовища, а також інші програми, які затверджені відповідними місцевими радами.

Таблиця 2.6 – Баланс бюджету Рава-Руської міської ради, тис.грн [2]

Показники виконання	Загальний фонд			Спеціальний фонд			Разом		
	2021	2022	Темп росту, %	2021	2022	Темп росту, %	2021	2022	Темп росту, %
Доходи	228466,4	241152,6	105,5	8144,1	9920,0	121,8	236610,6	251072,6	106,1
Видатки	210181,4	228628,5	108,7	27932,0	16343,6	58,5	238113,4	24497,2	102,8
Кредитування	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Дефіцит (-); Профіцит (+)	18285,0	12524,0	-31,5	-19787,8	-6423,6	+67,5	-1502,7	6100,3	+205,9

Загальні доходи бюджету в 2022 році зросли на 106,1% порівняно з 2021 роком, до 251072,6 тис грн. Це відбулося за рахунок зростання доходів загального фонду на 105,5%, до 241152,6 тис грн, та доходів спеціального фонду на 121,8%, до 9920,0 тис грн.

Загальні видатки бюджету в 2022 році зросли на 108,7% порівняно з 2021 роком, до 24497,2 тис грн. Це відбулося за рахунок зростання видатків загального фонду на 108,7%, до 228628,5 тис грн, та видатків спеціального фонду на 58,5%, до 16343,6 тис грн.

Дефіцит бюджету в 2022 році становив 6100,3 млрд грн, що на 205,9% більше, ніж у 2021 році. Це відбулося за рахунок зростання видатків бюджету на більший відсоток, ніж зростання доходів.

Основними факторами, які вплинули на виконання бюджету України у 2022 році, стали:

- початок повномасштабної війни в Україні, яка призвела до значних витрат на оборону та безпеку.
- зниження економічної активності в Україні, яке негативно вплинуло на надходження податків.

➤ надання міжнародної фінансової допомоги Україні, яка допомогла покрити дефіцит бюджету.

Аналізуючи бюджет Рава-Руської міської ради, після аналізу доходів доцільно провести аналіз видатків (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Структура видатків Рава-Руської міської ради, тис.грн [2]

Видатки	2020	2021	2022	%, 2022 до 2020 рр.
Загальнодержавні функції	20145	21699	30762	152
Громадський порядок та безпека	89	96	217	243
Економічна діяльність	21021	22001	5702	27
Охорона навколишнього середовища	968	1096	149	15
ЖКГ	9025	9206	9629	106
Охорона здоров'я	6548	7400	8095	123
Духовний та фізичний розвиток	3526	3767	6467	183
Освіта	169541	171540	180641	106
Соціальний захист та соц. забезпечення	1254	1304	3305	263

Видатки на загальнодержавні функції зросли на 52% у 2022 році порівняно з 2020 роком. Це відбулося за рахунок зростання видатків на державне управління та національну безпеку.

Видатки на громадський порядок та безпеку зросли на 143% у 2022 році порівняно з 2020 роком - за рахунок зростання видатків на оборону та правоохоронні органи.

Видатки на економічну діяльність зросли на 27% у 2022 році порівняно з 2020 роком - за рахунок зростання видатків на державні інвестиції та субсидії.

Видатки на охорону навколишнього середовища зросли на 15% у 2022 році порівняно з 2020 роком - за рахунок зростання видатків на екологічні програми та проекти.

Видатки на ЖКГ зросли на 6% у 2022 році порівняно з 2020 роком - за рахунок зростання видатків на ремонт та утримання житлового фонду.

Видатки на охорону здоров'я зросли на 23% у 2022 році порівняно з 2020 роком - за рахунок зростання видатків на медичні послуги та медикаменти.

Видатки на духовний та фізичний розвиток зросли на 83% у 2022 році порівняно з 2020 роком - за рахунок зростання видатків на культуру, освіту та спорт.

Видатки на освіту зросли на 6% у 2022 році порівняно з 2020 роком - за рахунок зростання видатків на зарплати вчителів та утримання навчальних закладів.

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення зросли на 228% у 2022 році порівняно з 2020 роком - за рахунок зростання видатків на пенсії, соціальну допомогу та медичні послуги.

В цілому, видатки бюджету України у 2022 році характеризуються значним зростанням у всіх сферах, що пов'язано з впливом російської агресії та супутніх економічних наслідків.

У 2023 році Рава-Руська міська рада реалізувала ряд важливих проєктів, зокрема:

- проєкт "Громадський бюджет". У рамках проєкту було реалізовано 15 проєктів, які були обрані жителями громади. На реалізацію було виділено 1,5 млн грн;
- проєкт "Відновимо пам'ять" - відреставровано пам'ятник Героям Небесної Сотні у місті Раві-Руській;
- проєкт "Сучасна школа" - проведено капітальний ремонт школи №1 у місті Раві-Руській.

Рава-Руська міська рада докладає зусиль для забезпечення комфортного життя мешканців громади та її розвитку.

Згідно з планом виконання стратегії Рава-Руської міської територіальної громади на період з 2023 по 2025 рік, в громаді передбачено реалізацію 15 інвестиційних проєктів. Головний акцент буде зроблено на ремонті та модернізації комунальних закладів, місцевих доріг, інженерних мереж тощо. У додаток до цього, планується створення індустріального парку та спортивного комплексу, який включатиме ігрові майданчики для єдиноборств, хореографічний зал-студію, навчальні класи, тренажерний зал і басейн довжиною 25 метрів.

Виконання місцевих бюджетів має ряд особливостей, які відрізняють його від виконання державного бюджету.

- ☞ місцеві бюджети є більш вразливими до зовнішніх факторів, адже залежать від економічної активності на території, а також від обсягу надходжень від місцевих податків та зборів;
- ☞ мають обмежені можливості для маневрування;
- ☞ відіграють значну більшу роль у соціальній сфері, так як фінансують більшу частину видатків на освіту, медицину та соціальну допомогу.

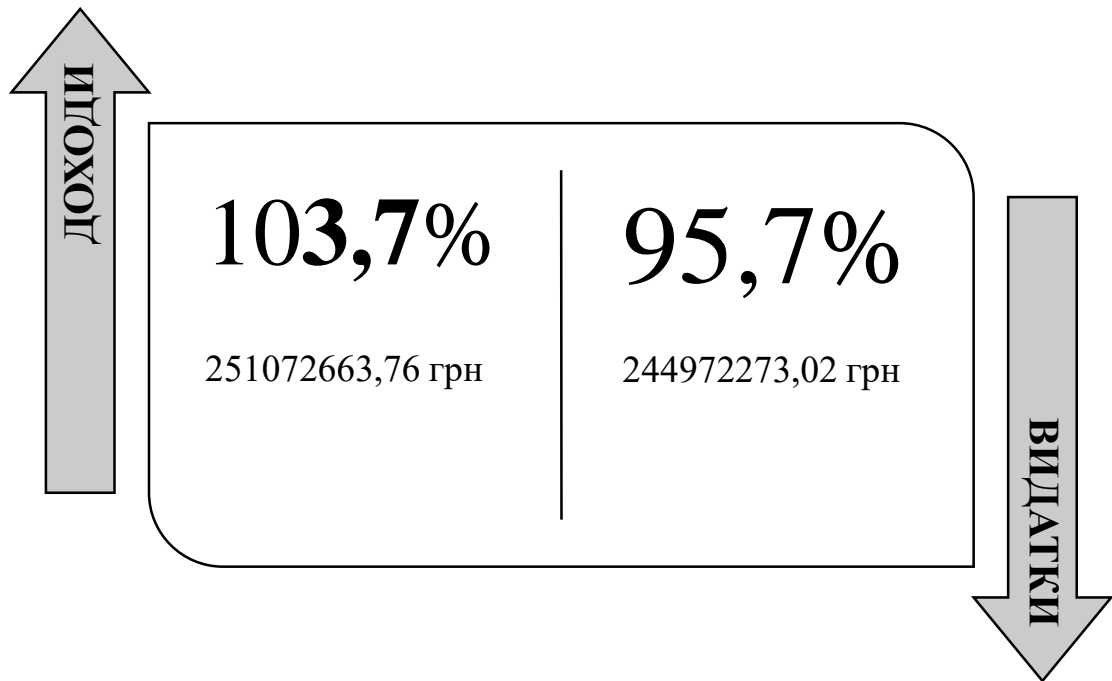

Рис. 2.7. Виконання бюджету, 2022 р.

Джерело: побудовано автором на основі джерела [2]

На основі наведених даних можна зробити наступні висновки щодо виконання бюджету України у 2022 році:

- ✓ доходи бюджету були виконані на 103,73%, що перевищує плановий показник на 9,27%;
- ✓ видатки бюджету були виконані на 95,7%, що нижче планового показника на 4,3%.

Основними факторами, які вплинули на виконання бюджету України у 2022 році, стали початок повномасштабної війни в Україні, яка призвела до значних витрат на оборону та безпеку; зниження економічної активності в Україні, яке негативно вплинуло на надходження податків та надання міжнародної фінансової допомоги Україні, яка допомогла покрити дефіцит бюджету.

Щодо доходів бюджету, то їх виконання перевищило плановий показник за рахунок зростання надходжень від податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб та митних платежів.

Щодо видатків бюджету, то їх виконання було нижче планового показника за рахунок скорочення видатків на соціальні програми, освіти та економічну діяльність.

В цілому, виконання бюджету України у 2022 році характеризується значним зростанням доходів та видатків, а також зростанням дефіциту. Це відбулося за рахунок впливу російської агресії та супутніх економічних наслідків.

З огляду на ці фактори, виконання бюджету України у 2023 році буде непростим завданням. Уряд України має розробити ефективні заходи для збільшення доходів бюджету та зниження видатків. Це дозволить зменшити дефіцит бюджету та стабілізувати економіку країни.

3. ШЛЯХИ ПОКРАЩАННЯ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ РАВА-РУСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

3.1. Оптимізація структури витрат місцевого бюджету

Доцільність оптимізації структури витрат місцевого бюджету обґрунтовується такими факторами:

- ✓ підвищення ефективності використання коштів місцевого бюджету. Оптимізація структури витрат місцевого бюджету дозволить направити кошти на пріоритетні напрямки розвитку територіальної громади, а також зменшити витрати на утримання апарату місцевого самоврядування та передачу деяких функцій від місцевих органів влади до органів державної влади;
- ✓ покращення якості надання послуг населенню дозволить забезпечити більш якісне надання послуг населенню шляхом зменшення витрат на утримання закладів освіти та охорони здоров'я, передачі функцій з управління житловим фондом, транспортної інфраструктури тощо до органів державної влади або приватних компаній, а також залучення приватних інвестицій у розвиток інфраструктури.
- ✓ зменшення фінансового навантаження на місцеві органи влади оптимізує обсяг видатків місцевих бюджетів, що призведе до зниження фінансового навантаження на місцеві органи влади.

Реалізація заходів щодо оптимізації структури витрат місцевого бюджету дозволить досягти наступних результатів:

- підвищення ефективності використання коштів місцевого бюджету;
- покращення якості надання послуг населенню;
- зменшення фінансового навантаження на місцеві органи влади.

Таким чином, оптимізація структури витрат місцевого бюджету є важливим завданням, яке дозволить підвищити ефективність місцевого самоврядування та забезпечити більш якісне життя населення.

Оптимізація структури витрат місцевого бюджету повинна здійснюватися з урахуванням пріоритетів розвитку територіальної громади та фінансових можливостей місцевих органів влади.

Реалізація заходів щодо оптимізації структури витрат місцевого бюджету повинна бути супроводжуватися ефективним контролем за використанням коштів місцевого бюджету.

Запропонуємо шляхи оптимізації структури витрат місцевого бюджету (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Шляхи оптимізації структури витрат Рава-Руської міської ради

Джерело: сформовано автором

Слід виокремити заходи щодо оптимізації структури витрат місцевого бюджету: зменшення витрат на утримання закладів освіти та охорони здоров'я шляхом оптимізації мережі закладів, впровадження енергозбереження,

використання сучасних технологій тощо; передача функцій з управління житловим фондом, транспортної інфраструктури до органів державної влади або приватних компаній; залучення приватних інвестицій у розвиток інфраструктури шляхом будівництва доріг, об'єктів комунального господарства; розвиток місцевого самоврядування шляхом децентралізації влади, створення ефективних механізмів контролю за використанням коштів місцевого бюджету тощо.

Реалізація цих заходів дозволить підвищити ефективність використання коштів місцевого бюджету та забезпечити більш якісне надання послуг населенню.

Виходячи з проведеного дослідження доречно розробити механізм оптимізації структури витрат місцевого бюджету Рава-Руської міської ради. Основною метою якого буде підвищення ефективності використання коштів місцевого бюджету Рава-Руської міської ради та забезпечення більш якісного надання послуг населенню.

Завдання:

- відповідність витрат пріоритетам розвитку територіальної громади;
- зменшення витрат на утримання апарату місцевого самоврядування;
- передача деяких функцій від місцевих органів влади до органів державної влади;
- залучення приватних інвестицій у розвиток інфраструктури;
- розвиток місцевого самоврядування.

Рис. 3.2. Алгоритм реалізації механізму оптимізації структури витрат місцевого бюджету Рава-Руської міської ради

Джерело: побудовано автором

На першому етапі необхідно провести аналіз структури витрат місцевого бюджету Рава-Руської міської ради за останні 3-5 років. Це дозволить визначити основні напрямки витрат, їх обсяги та тенденції розвитку.

На другому етапі необхідно визначити пріоритети розвитку територіальної громади, які сфокусують зусилля місцевих органів влади на реалізації найважливіших завдань.

На третьому етапі потрібно розробити заходи щодо оптимізації структури витрат місцевого бюджету. Ці заходи повинні бути спрямовані на:

- зменшення витрат на утримання апарату місцевого самоврядування.

Для цього слід провести аналіз штату працівників місцевого самоврядування та визначити, чи є необхідність у скороченні штату. Також можна впровадити електронний документообіг, що дозволить зменшити витрати на паперові носії та

копіювання документів. Крім того, можна розглянути можливість використання аутсорсингу для виконання деяких функцій, які виконуються працівниками місцевого самоврядування;

- передачу деяких функцій від місцевих органів влади до органів державної влади (це можуть бути функції з управління житловим фондом, транспортної інфраструктури тощо);
- залучення приватних інвестицій у розвиток інфраструктури (у будівництво доріг, об'єктів комунального господарства тощо);
- розвиток місцевого самоврядування (доречно децентралізувати владу, створивши ефективні механізми контролю за використанням коштів місцевого бюджету. Крім того, можна підвищити рівень інформованості населення про діяльність місцевих органів влади).

На четвертому етапі слід імплементувати розроблені заходи щодо оптимізації структури витрат місцевого бюджету. Етап передбачає прийняття відповідних рішень органами місцевого самоврядування, а також їх практичну реалізацію.

П'ятий етап характеризує собою контроль за виконання вище наведених заходів з метою оцінки їх ефективності та, при потребі, внесення необхідних корективів.

Ефективність механізму оптимізації структури витрат місцевого бюджету Рава-Руської міської ради буде оцінюватися за такими критеріями:

- підвищення ефективності використання коштів місцевого бюджету;
- покращення якості надання послуг населенню;
- зменшення фінансового навантаження на місцеві органи влади.

Для оцінки ефективності механізму слід використовувати такі показники:

- співвідношення між обсягом видатків місцевого бюджету та обсягом надходжень місцевого бюджету;

- рівень задоволення потреб населення у послугах, що надаються місцевими органами влади;

- фінансове становище місцевих органів влади.

Оцінка ефективності механізму буде здійснюватися на регулярній основі.

Зарубіжний досвід показує, що оптимізація витрат місцевого бюджету є важливим завданням, яке дозволяє підвищити ефективність місцевого самоврядування та забезпечити більш якісне життя населення.

3.2. Запровадження інноваційних підходів до формування місцевого бюджету

Інноваційні підходи до формування місцевого бюджету можуть бути спрямовані на підвищення ефективності використання коштів місцевого бюджету, покращення якості надання послуг населенню та зменшення фінансового навантаження на місцеві органи влади.

Доцільно запропонувати впровадження елементів партисипативного бюджету, що передбачає залучення громадян до процесу формування місцевого бюджету через голосування за пріоритети розвитку територіальної громади та розподіл коштів місцевого бюджету.

Переваги партисипативного бюджету:

- ✓ підвищення прозорості та підзвітності у використанні коштів місцевого бюджету. Партисипативний бюджет дозволяє громадянам контролювати, як витрачаються кошти місцевого бюджету;

- ✓ покращення якості надання послуг населенню (враховує потреби та запити громадян при розподілі коштів місцевого бюджету);

- ✓ збільшення довіри до місцевих органів влади.

Наведемо приклади впровадження елементів партисипативного бюджету в Україні:

1. У Києві в 2022 році було реалізовано проект "Партисипативний бюджет", в рамках якого громадяни могли голосувати за проекти, які будуть реалізовані за кошти місцевого бюджету.

2. У Львові в 2022 році - проект "Громадський бюджет» - громадяни могли подавати проекти, які будуть реалізовані за кошти місцевого бюджету.

3. У Дніпрі в 2022 році - проект "Бюджет участі" - громадяни могли голосувати за проекти, які будуть реалізовані за кошти місцевого бюджету.

Отже, впровадження елементів партисипативного бюджету є важливим кроком у напрямку розвитку місцевого самоврядування та підвищення ефективності використання коштів місцевого бюджету.

Для підвищення ефективності місцевого самоврядування та забезпечення більш якісного життя населення доцільно імплементувати такі інноваційні підходи (рис.3. 3).

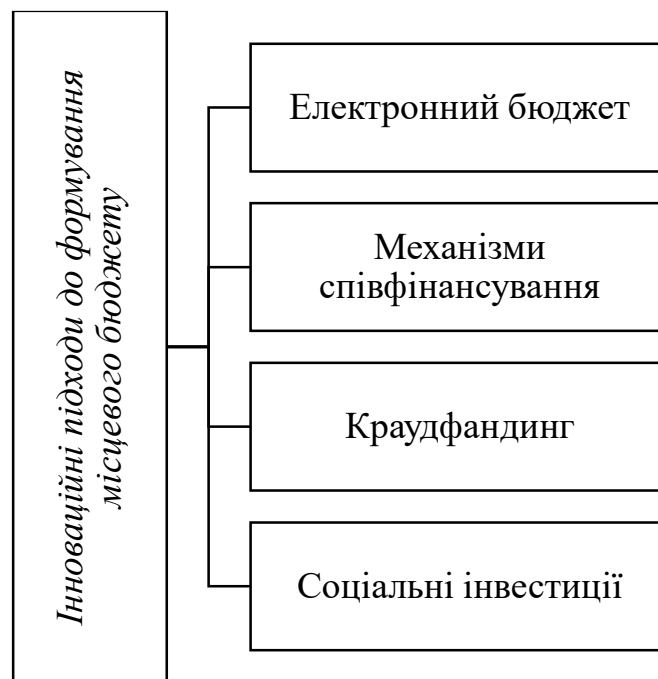

Рис. 3 3. Інноваційні підходи до формування місцевого бюджету

Джерело: побудовано автором

Впровадження електронного бюджету - це процес, за якого місцеві органи влади використовують електронні технології для ведення бухгалтерського обліку, підготовки бюджетної звітності, взаємодії з громадянами та бізнесом.

Переваги впровадження електронного бюджету:

- ✓ підвищення прозорості та підзвітності у використанні коштів місцевого бюджету, що дозволить громадянам та бізнесу контролювати, як витрачаються кошти місцевого бюджету;

- ✓ покращання ефективності використання коштів місцевого бюджету - дозволяє місцевим органам влади автоматизувати процеси, що може призвести до підвищення ефективності використання коштів місцевого бюджету;

- ✓ зменшення витрат на управління бюджетним процесом.

Електронний бюджет є важливим кроком у напрямку підвищення ефективності управління місцевими бюджетами та підвищення прозорості та підзвітності у використанні коштів місцевих бюджетів.

Впровадження механізмів співфінансування передбачає залучення додаткових коштів з інших джерел, зокрема від приватних компаній, міжнародних організацій та громадян. Це дозволяє місцевим органам влади збільшити обсяги фінансування місцевих потреб та підвищити ефективність використання коштів.

Механізми співфінансування можуть бути різними, але їх основною метою є залучення додаткових коштів для реалізації місцевих проектів та програм. Наприклад, місцеві органи влади можуть залучати приватні інвестиції для будівництва інфраструктурних об'єктів, або співпрацювати з міжнародними організаціями для реалізації соціальних програм.

Співфінансування дозволить місцевим органам влади збільшити обсяги фінансування місцевих потреб, що може бути особливо важливим для реалізації масштабних проектів, покращити якість місцевих послуг, оскільки місцеві

органи влади будуть мати більше коштів для їх фінансування, залучати експертизу та досвід приватного сектора.

В Україні механізми співфінансування вже застосовуються, але їх масштаби поки що обмежені. Для успішного впровадження цих механізмів необхідно вжити ряд заходів, зокрема:

- створення нормативно-правової бази;
- популяризація механізмів співфінансування;
- розробка ефективних моделей співпраці.

Необхідно розробити ефективні моделі співпраці між місцевими органами влади, приватним сектором, міжнародними організаціями та громадянами.

Краудфандинг - це форма колективного фінансування, яка дозволяє людям збирати кошти на різні проекти та ініціативи. Він може бути використаний для фінансування місцевих проектів, таких як ремонт доріг, будівництво парків або створення культурних заходів.

Впровадження механізмів краудфандингу як інноваційного підходу до формування місцевого бюджету дозволить збільшити надходження до бюджету, підвищить прозорість та підзвітність (краудфандинг дозволяє місцевим жителям безпосередньо брати участь у прийнятті рішень щодо того, як використовувати бюджетні кошти) та покращить взаємодію між місцевою владою та громадою.

В Україні механізми краудфандингу вже застосовуються на місцевому рівні. Наприклад, у Львові впроваджено проект "Краудфандинг для Львова", який дозволяє громадянам фінансувати проекти, пов'язані з розвитком міста.

Впровадження механізмів соціальних інвестицій є інноваційним підходом до формування місцевого бюджету, який дозволяє місцевим органам влади ефективно вирішувати соціальні проблеми та сприяти економічному розвитку громад.

Соціальні інвестиції - це вкладення коштів в соціальні програми та проекти, які мають довгостроковий позитивний вплив на суспільство. Вони можуть включати в себе такі заходи, як:

- фінансування шкіл, дитсадків, позашкільних закладів та інших освітніх установ;
- фінансування медичних закладів, надання медичної допомоги населенню;
- надання соціальної допомоги малозабезпеченим, інвалідам, пенсіонерам та іншим категоріям населення;
- фінансування культурних закладів, розвиток спорту та спортивної інфраструктури.

Для впровадження механізмів соціальних інвестицій в місцевий бюджет необхідно розробити ефективну систему оцінки ефективності соціальних інвестицій (це дозволить визначити, які соціальні програми та проекти є найбільш ефективними та приносять найбільшу користь суспільству; залучати приватний сектор до фінансування соціальних інвестицій; покращувати співпрацю між місцевими органами влади, громадськими організаціями та бізнесом. Впровадження механізмів соціальних інвестицій в місцевий бюджет є важливим кроком для забезпечення сталого розвитку громад.

Вибір конкретного підходу до формування місцевого бюджету повинен здійснюватися з урахуванням індивідуальних потреб і цілей громади.

Оскільки, Рава-Руська міська рада розташована на кордоні з Польщею, це дає можливість місцевій владі використовувати інноваційні підходи до формування місцевого бюджету, які дозволять підвищити ефективність використання бюджетних коштів та сприяти розвитку громади.

Один із таких підходів - залучення транскордонного фінансування. Рава-Руська є членом транскордонного співробітництва з польським містом

Перемишль. Це партнерство може бути використане для залучення коштів з Європейського Союзу та інших міжнародних організацій.

Отже, Рава-Руська міська рада може отримати фінансування для таких проектів, як:

- розвиток інфраструктури на кордоні, яка дозволить покращити економічне співробітництво між Україною та Польщею;
- розвиток туристичної інфраструктури, яка дозволить залучити більше туристів з Польщі та інших країн;
- проведення культурних та освітніх заходів, які сприятимуть обміну між жителями двох країн.

Інший інноваційний підхід - залучення приватного сектору до фінансування соціальних інвестицій. Керівництво Рава-Руської міської ради може розробити програми співфінансування з місцевими підприємствами та підприємцями з метою залучення додаткових ресурсів для реалізації соціальних програм та проектів, які відповідають потребам місцевої громади.

Наприклад, Рава-Руська може запропонувати місцевим підприємствам податкові пільги або інші стимули для інвестування в соціальну сферу. Це дозволить підприємствам отримати вигоду від співпраці з місцевою владою. Такі інноваційні підходи дозволять Рава-Руській міській раді підвищити ефективність використання бюджетних коштів та сприяти розвитку громади.

ВИСНОВКИ

Формування місцевого бюджету є складним процесом, який регулюється бюджетним законодавством. Цей процес включає в себе визначення джерел формування доходів місцевого бюджету, розподіл доходів між місцевими бюджетами різних рівнів, встановлення видатків місцевих бюджетів, а також їхнє фінансування.

Виходячи з аналізу дефініцій, ми пропонуємо таке визначення терміну «місцевий бюджет» - це сукупність доходів і видатків, які утворюються в процесі фінансово-господарської діяльності органів місцевого самоврядування та використовуються на задоволення потреб населення, яке проживає на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Це визначення є більш широким, ніж дефініції, які наведені в таблиці. Воно включає в себе такі положення як: місцевий бюджет є інструментом задоволення потреб населення, яке проживає на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці та використовується на фінансування не тільки діяльності органів місцевого самоврядування, але й на фінансування інших видатків, які мають місцевий характер. Також підкреслює важливу роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій.

Рава-Руська міська рада Львівського району Львівської області є органом місцевого самоврядування, який представляє інтереси територіальних громад і здійснює від їх імені та в їх інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування, визначені Конституцією України, законами України, а також іншими актами законодавства України.

Діяльність Рава-Руської міської ради спрямована на забезпечення реалізації прав і свобод громадян, задоволення їхніх потреб у сфері освіти, охорони здоров'я, культури, соціального захисту, забезпечення належного рівня благоустрою території громади та інших сферах.

Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету без врахування трансфертів за останні три роки поступово зростає. У 2020 році вона становила 22,4%, у 2021 році - 22,8%, а у 2022 році - 23,1%.

Це зростання пов'язано з декількома факторами, зокрема:

- зростанням обсягу надходжень до місцевих бюджетів, зокрема податку з доходів фізичних осіб (ПДФО). У 2022 році обсяг надходжень ПДФО до місцевих бюджетів склав 269,1 млрд грн, що на 46,1 млрд грн більше, ніж у 2021 році;
- зменшенням обсягу міжбюджетних трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів. У 2022 році обсяг міжбюджетних трансфертів до місцевих бюджетів склав 114,6 млрд грн, що на 4,5 млрд грн менше, ніж у 2021 році.

Левову частку податкових надходжень міська рада отримує з сфери державного управління та оборони (15,7 %), це, звичайно, пов'язано з значим збільшенням виплат військовослужбовцям.

За період 2020-2022 років доходи бюджету Рава-Руської міської ради зросли на 14,09%. Це зростання відбулося за рахунок всіх видів доходів, за винятком офіційних трансфертів, які знизилися на 7,25%.

Найбільше зросли податкові надходження, які в 2022 році склали 123,615 млн грн, що на 23,28% більше, ніж у 2020 році. Це було обумовлено, зокрема, зростанням економіки України та, як наслідок, зростанням доходів населення.

Неподаткові надходження також зросли, але темпи зростання були нижчими, ніж у випадку податкових надходжень. У 2022 році неподаткові надходження склали 7,717 млн грн, що на 123,71% більше, ніж у 2020 році.

Офіційні трансферти, які становлять найбільшу частку у структурі доходів бюджету Рава-Руської міської ради, знизилися у 2022 році порівняно з 2021 роком за рахунок зменшення обсягу субвенцій, які надаються місцевим бюджетам з державного бюджету.

Загальні видатки бюджету в 2022 році зросли на 108,7% порівняно з 2021 роком, до 24497,2 тис грн. Це відбулося за рахунок зростання видатків загального фонду на 108,7%, до 228628,5 тис грн, та видатків спеціального фонду на 58,5%, до 16343,6 тис грн.

Дефіцит бюджету в 2022 році становив 6100,3 млрд грн, що на 205,9% більше, ніж у 2021 році. Це відбулося за рахунок зростання видатків бюджету на більший відсоток, ніж зростання доходів.

Основними факторами, які вплинули на виконання бюджету України у 2022 році, стали:

- початок повномасштабної війни в Україні, яка призвела до значних витрат на оборону та безпеку.
- зниження економічної активності в Україні, яке негативно вплинуло на надходження податків.
- надання міжнародної фінансової допомоги Україні, яка допомогла покрити дефіцит бюджету.

Оптимізація структури витрат місцевого бюджету є важливим завданням, яке дозволить підвищити ефективність місцевого самоврядування та забезпечити більш якісне життя населення. Запропоновано шляхи оптимізації структури витрат місцевого бюджету: зменшення витрат на утримання закладів освіти та охорони здоров'я шляхом оптимізації мережі закладів, впровадження енергозбереження, використання сучасних технологій тощо; передача функцій з управління житловим фондом, транспортної інфраструктури до органів державної влади або приватних компаній; залучення приватних інвестицій у розвиток інфраструктури шляхом будівництва доріг, об'єктів комунального господарства; розвиток місцевого самоврядування шляхом децентралізації влади, створення ефективних механізмів контролю за використанням коштів місцевого бюджету тощо.

Запропоновано впровадження елементів партисипативного бюджету, що передбачає залучення громадян до процесу формування місцевого бюджету через голосування за пріоритети розвитку територіальної громади та розподіл коштів місцевого бюджету.

Рекомендовано впроваджувати такі інноваційні підходи до формування місцевого бюджету: електронний бюджет, співфінансування, краудфандинг, соціальні інвестиції та розвивати транскордонне співробітництво.

Список використаної літератури

1. Бондар І.В. Дефініція місцевого бюджету: теоретичні аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2019. № 58. С. 10-16.
2. Бюджет Рава-Руської міської ради. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/1357400000/info/indicators?year=2022&month=12>
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 року. N 2456-VI. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
4. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
5. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2020 рік / Сайт Інституту бюджету та соціально - економічних досліджень. URL: <http://www.ibser.org.ua>
6. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України: Підручник. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
7. Воскобійник С.І. Політика органів місцевого самоврядування щодо залучення інвестицій. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління. 2012. Вип. 1. С. 399–405.
8. Децентралізація. Що потрібно громаді для успішного залучення інвестицій: підсумки онлайн-конференції «Фінансування та інвестиції у громадах». URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13760>
9. Європейська хартія про місцеве самоврядування, ратифікована Законом України № 52/97 – ВР від 15.07.97 URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_036
10. Жувагіна І.О. Аналіз реалізації бюджетної децентралізації в контексті соціально-економічного розвитку країни. *Молодий вчений*. 2017. №4.4 (44.4). с. 35–39.

11. Жук П.В. Інвестиційний потенціал територіальних громад: суть поняття та питання управління. *Регіональна економіка*. 2017. № 2(84). С. 16–22.
12. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад як пріоритет децентралізації управління / Т. Куценко та ін. ; за ред. Й. Малий. Київ : КНЕУ, 2019. С. 125–152.
13. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
14. Іваненко О.М. Місцеві бюджети України: сучасний стан та перспективи розвитку. Київ, 2018.
15. Іванов А.О. "Дефініція місцевого бюджету: практичні аспекти". *Фінансовий менеджмент*. 2020. № 3. С. 23-30.
16. Кваша Т. К. Фіскальна децентралізація: моделі її впливу на економічний розвиток. *Технологический аудит и резервы производства*. 2015. № 5/5 (25). С. 70-74.
17. Козарезенко А.В. Місцеві бюджети: можливості регулювання розвитку людського потенціалу. *Фінанси України*. 2016. № 4. С. 65-82.
18. Конституція України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
19. Лещук Г.В. Континуум залучення інвестицій у розвиток об'єднаних територіальних громад. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор*. Випуск 6.1-2 (56) 2019. С. 67-72.
20. Лондар С. Л., Тимошенко О. В. Фінанси. Навчальний посібник. - Вінниця: Нова Книга, 2009. 384 с.
21. Львівська обласна рада. На Львівщині запустили обласну веб-платформу investhub.lviv.ua URL: <https://investhub.lviv.ua/?uuid=446dc155-58f5-40d6-a916-3427864492eb>
22. Місцеві фінанси: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / М. А. Гапонюк, В. П. Яцюта, К.: КНЕУ, 2002. 184 с.

23. Офіційний сайт Рава-Руської міської ради. URL: <https://rava-mr.gov.ua/>
24. Податковий кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
25. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг / Г.А. Борщ та ін. Київ, 2017. 107 с.
26. Сагайдак І. В. структура та напрями оптимізації видатків місцевих бюджетів в Україні. *Ефективна економіка* № 2, 2012. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=952>
27. Сірик З.О. Ендогенні чинники активізації використання інвестиційно-інноваційного потенціалу територіальних громад. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 4. С. 125–133.
28. Соціально-економічне становище об'єднаних територіальних громад : Захід VS Центр : науково-аналітичне видання / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2019. 64 с.
29. Стратегія розвитку Львівської області на період 2021-2027 років. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/strategiya-rozvytku-lvivskoyi-oblasti-na-period-2021-2027-rokiv.pdf>
30. Федосов В.М., Федосова Н.М. Місцеві бюджети: теорія, практика, перспективи. Київ, 2017.
31. Фінансове право: Загальна та особлива частини: Навчальний посібник - Мацелик М.О, 2011. 815 с.
32. Формування та затвердження місцевих бюджетів. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2015/december/issue-47/article-14368.html>